

**REST
ART**

60-616 Poznań, Ul. Wołyńska 5 m.1,
tel.(61) 8471 579, GSM: +48 602 599 109,
e-mail: artconservator@o2.pl,

Konserwacja Zabytków

Piotr Dybalski

NIP: 7811154551, REGON: 634476884

www.artconservator.pl

**Odsłonięcie i konserwacja zachowawcza
fragmentu barokowych malowideł ściennych ok. 1730 r.
w południowej partii sklepienia Sali Sesyjnej Urzędu Miasta Poznania
(dawniej Wielkiego Refektarza klasztoru O.O.Jezuitów)**

w POZNANIU

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

**Autorzy dokumentacji:
mgr Magda Gierowska-Dybalska
mgr Piotr Dybalski**

URZĄD MIASTA POZNANIA 02 Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków		
WPLYNĘŁO DNIA	2020-03-16	WPLYNĘŁO DNIA
L. dz. _____	zal. _____	
znak spr. _____		

URZĄD MIASTA POZNANIA 02 Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków		
WPLYNĘŁO DNIA	2018-11-14	WPLYNĘŁO DNIA
L. dz. _____	zal. _____	
znak spr. _____		

Poznań 2018

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA OBIEKTU - po konserwacji zachowawczej

Rodzaj obiektu: **malowidło ścienne**

Miejscowość: **POZNAŃ**

Miejsce ekspozycji: **sklepienie Sali Sesyjnej (nr. S2) na parterze Urzędu Miasta w Poznaniu**
Dawniej: Wielki Refektarz klasztoru O.O. Jezuitów.

Tytuł: sklepienie: **Gody w Kanie Galilejskiej (?)**
 luneta wsch.: **Św. Franciszek Borgiasz**
 luneta pd-wsch.: **Św. Ignacy Loyola**
 luneta pd-zach.: **Św. Franciszek Ksawery**
 luneta zach.: **Św. Alojzy Gonzaga**

Autor: **Adam Swach (?)**

Datowanie: **po 1730 r. (?)**

Sygnatura: **brak**

Technika: - **podmalowanie i ogólne płaszczyzny kolorystyczne – fresk**
 - **wykończenie i detale – tempera, kazeina wapienna,**

Wymiary: **długość og. – 8,50 m**
 szerokość og - 4,20 m
 ogólna powierzchnia sklepienia poddana pracom – ok. 26,30 m²

Właściciel: **Urząd Miasta w Poznaniu**

DANE DOTYCZĄCE KONSERWACJI

Zlecniodawca: **Urząd Miasta w Poznaniu reprezentowany przez Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu**

Inwestor: **Urząd Miasta w Poznaniu**

Wykonawcy: **mgr Piotr Dybalski**
 mgr Magda Gierowska-Dybalska
 mgr Łukasz Dybalski

Autorzy badań chemicznych- **PKZ LAB w Toruniu**

Inspektorzy nadzoru: **dr Iwona Błaszczyk, Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu**

Czas trwania prac: **18.07.2018 – 26.10.201**

DANE DOTYCZĄCE DOKUMENTACJI

Opisowa: 31 stron A4
Fotograficzna: 56 szt. 13 x 18 - kolor

KRÓTKI OPIS PRAC KONSERWATORSKICH

Prace rozpoczęto od odkażenia całości met rozpylenia na całej powierzchni alkoholowego 2% roztworu preparatu Aseptina M. Po przeprowadzeniu badań sondażowych i odkrywkowych pobrano próbki do badań chemicznych i wykonano próby oczyszczania i usuwania wtórnych tynków, przemalowań oraz wszystkich wtórnych nawarstwień.

Wykonano odkrywki pasowe met. mechaniczną skalpelami, i sztyftami z włókna szklanego oraz doczyszczono gumkami chlebowymi oraz gumą wish-ab. Po całkowitym usunięciu wtórnych zapraw oraz zacierek wapiennych, gipsowych, całą powierzchnię malowideł odkażono powtórnie i utrwalono mieszaniną 2% roztw. wodnego alkoholu poliwinylowego i 2% Primału AC 33 w dyspersji wodnej. Zdezintegrowane tynki wzmocniono lokalnie i zaimpregnowano metodą zastrzyków 15% Primałem AC 33 w dyspersji wodnej i podklejono do podłoża preparatem Ledan TB-1 (Kremer). Wszystkie odkryte i dostępne krawędzie oryginalnych zapraw zabezpieczono, zakładając opaski konserwatorskie z zaprawy wapienno – piaskowej. Pęknięcia zapraw wypełniono lokalnie zaprawą akrylową Italstucco barwioną w masie suchymi pigmentami do fresku (Kremer).

II. OPIS IKONOGRAFICZNY OBIEKTU

A. przed konserwacją.

Malowidło ściennie będące przedmiotem niniejszego opracowania pokrywa całą powierzchnię sklepienia w dawnym Wielkim Refektarzu klasztoru O.O. Jezuitów (obecnie duża Sala Sesyjna Urzędu Miasta) w Poznaniu.

Sala znajduje się na parterze zachodniego skrzydła dawnego klasztoru przylegając do jego południowo – zachodniego narożnika i określana jest w literaturze jako „Wielki Refektarz”¹. Zbudowana jest na rzucie wydłużonego prostokąta wzdłuż osi północ - południe, o wymiarach: dług.: 19,85 m, szer.: 8,48 i wysokości max: 4,95 m. Nakryta jest sklepieniem nieckowym z trzynastoma lunetami – po pięć nad dłuższymi ścianami, dwie nad ścianą południową i jedna pośrodku, nad ścianą północną. Pod lunetami, w głębokich, skośnych glicach w ścianach zachodniej i południowej znajduje się siedem okien. Pod lunetami drugą i piątą w ścianie wschodniej znajdują się dwa wejścia do sali. Wszystkie lunety ujęte są w sztukatorskie, profilowane, płytkie opaski o szer. ok. 30 cm.

Spływy sklepienia wspierają się w miejscach styku ze ścianami na odcinkach profilowanych gzymsów o długości ok 1 m i wysokości ok. 30 cm każdy. Wyjątek stanowią wsporniki narożne o dług. 35 cm każdy i dwa wsporniki na ścianie północnej o długości 2,25 m każdy.

Całkowita powierzchnia sklepienia obejmująca powierzchnie gładkie (malowidła) i sztukaterie wynosi ok. 226 m².

Zapisy archiwalne z 1732 r. mówią o bogatym wystroju Refektarza².

Całość sklepienia i sztukaterii pomalowana jest na biało.

Jak wskazują odkrywki wykonane w 1997 r., prawdopodobnie całą powierzchnię sklepienia i lunet pokrywają malowidła ściennie (obecnie zatynkowane i zamalowane) powstałe po 1730 r. (data zakończenia budowy zachodniego skrzydła klasztoru)

Przedmiotem prac była cała południowa partia sklepienia o szerokości ok. 4,70 m i długości 9,60 m, obejmująca cztery lunety.

Zakres prac nie obejmował profilowanych ram sztukatorskich obiegających lunety.

¹ Katalog Zabytków Sztuki, Miasto Poznań, pod red. Z. Kurzawy i A. Kuztelskiego, Cz. II, Śródmieście kościoły i klasztory, IS PAN W-wa 1998, s.42

² Ibid. S.38

B. po konserwacji

Przeprowadzone prace konserwatorskie doprowadziły do całkowitego odsłonięcia i utrwalenia malowideł zachowanych w partii południowej sklepienia.

Pośrodku sklepienia odkryto niemal połowę dużej sceny zakomponowanej w formie czwórlściana o wym.: dług. 4,50 m, szer. 1,90 m. Scena ta, skierowana podstawą ku ścianie południowej przedstawia, w dolnej części, naturalnej wielkości, ujętą *en pied*, z lewego profilu, postać kroczącego, bosego mężczyzny, unoszącego przed sobą, na wysokości piersi misę, na której leży chleb (?). Mężczyzna o długich, opadających na ramiona włosach i ciemnym zarostie patrzy przed siebie. Ubrany jest w długą, związaną w pasie, białą tunikę. Za nim, w głębi, widnieje zarys dużego, okrągłego, nakrytego białoszarym obrusem stołu, po bokach którego siedzą dwie postacie, odsłonięte jednak tylko częściowo. Postać z prawej strony wyciąga dłoń ku misie leżącej przed nią na stole i ubrana jest w białą tunikę z długimi rękawami oraz czerwony płaszcz. Postać z lewej ubrana jest w jasnoróżową szatę. Górne partie postaci pozostały nieodsłonięte. Z prawej strony, przy dolnej krawędzi kompozycji, stojące na prostokątnym pulpicie dwa szklane kielichy o stożkowatych czaszkach i stopach napełnia z dzbaną półnagie dziecko. Tło sceny w kolorze intensywnego błękitu wyłania się przy lewej i prawej krawędzi.

Scenę tę obiega szeroki na ok. 35 – 40 cm pas bardzo słabej jakości, gruboziarnistego tynku wygładzonego bardzo pobieżnie, który wypełnia miejsce po przypuszczalnie istniejącej tu pierwotnie szerokiej, sztukatorskiej ramie.

We wszystkich czterech lunetach o wym.: szer. ok. 3,30 m, wys. ok. 1,85 m odkryto wizerunki jezuickich świętych. Wszystkie przedstawiają Świętych w popiersiach, w owalnych, nieco zwężających się ku górze, iluzjonistycznie malowanych *en grisaille* ramach w kolorze rozbielonego ugru, z wolutami w zwieńczeniach i u podstawy, ozdobionymi różnicowanymi w formie liśćmi akantu wypełniającymi narożniki trójkątnych pól lunet i opatrzone również różnicowanymi polami z inskrypcjami. Tło ram jest szarobłękitne, a trójkątne, dolne narożniki lunet wypełnione są ciemnougrowymi polami.

W lunetach nad ścianą południową umieszczono wizerunki Św. Ignacego i Św. Franciszka Ksawerego.

Św. Ignacy przedstawiony jest jako mężczyzna w średnim wieku, zwrócony nieco *en trois quart* w prawo, i prezentujący widzowi podtrzymywaną oburącz na wysokości piersi otwartą księgę w czerwonej oprawie. Wyrazistą twarz o wysokim czole, wydatnym nosie, wąskich ustach i głęboko osadzonych, zwróconych w kierunku widza oczach okala krótki,

ciemny zarost. Ubrany jest w czarny, obszerny habit z wysokim kołnierzem i widniejącą pod brodą białą, wysoką koloratką. Na obu kartach otwartej księgi widnieje, wykonana klasyczną majuskułą, czarna inskrypcja: *AD MA / IOREM / DEI GL / ORIAM / CONSTI / TUTIONES / SOCIETA / TIS JESU / A.D. / 1540*. Tło wizerunku, rozbielone wokół głowy, utrzymane jest w kolorze umbry naturalnej. Na ramie, wzdłuż dolnej krawędzi owalnego pola obrazu widnieje inskrypcja: *S.P. IGNATIUS e Duce militiae Hispaniae Societatis JESU Fundator*.

Św. Franciszek Ksawery przedstawiony jest jako mężczyzna w średnim wieku, zwrócony całą sylwetką *en trois quart* w lewo i trzymający oburącz na wysokości piersi czarny kapelusz pielgrzymi. Święty, o pociągłej twarzy z wysokim czołem i ciemnym zarostem ubrany jest w czarny habit ze stojącym kołnierzem i białą, wysoką koloratką. Tło postaci w kolorze umbry naturalnej, rozbielonej wokół głowy. Wzdłuż dolnej, owalnej krawędzi obrazu, w polu ramy biegnie inskrypcja: *S. FRANCISCUS XAVERIUS Sanguine Soc. JESU Indianum Apostolus*.

W lunecie wschodniej odkryto wizerunek Św. Franciszka Borgiasza. Przedstawia Świętego zwróconego *en trois quart* w prawo, z dłońmi skrzyżowanymi na piersi i głową zwróconą ku górze. Przedstawia starszego, łysiejącego mężczyznę o szczupłej, pociągłej twarzy i wydatnym nosie, ze wzrokiem zwróconym ku górze. Ubrany w czarny habit z szerokim, wywiniętym kołnierzem i białą koloratką. Pod prawym ramieniem widnieje odwrócony, książęcy kołpak ozdobiony gronostajem. Tło w kolorze umbry palonej, rozświetlonej ugrowo wokół głowy. Na szarougrowym polu umieszczonym wzdłuż dolnej krawędzi lunety umieszczono czarny napis: *S. FRANCISCUS BORGIA e Duce Gandia / Soc. JESU Generalis*.

W lunecie zachodniej odsłonięto wizerunek Św. Alojzego Gonzagi. Portret przedstawia młodego mężczyznę zwróconego *en trois quart* w lewo, z dłońmi splecionymi na piersi. Twarz o jasnej karnacji i krótko obciętych włosami, bez zarostu, pochylona nieco ku dołowi. Ubrany w czarny habit z szerokim, wywiniętym kołnierzem i białą koloratką. Tło w kolorze umbry palonej, rozświetlone wokół głowy jasnym ugiem. Wzdłuż dolnej krawędzi lunety umieszczono szarougrowe, prostokątne pole z inskrypcją: *S.ALOYSIUS GONZAGA i MARCHIONE CASTILION Soc. / JESU Theologus*.

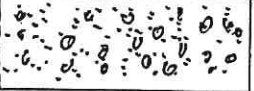
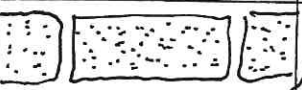
Na wschodnim i zachodnim wysklepku sklepienia częściowo odsłonięto portrety kardynałów. Oba zakomponowane w owalnych, iluzjonistycznie malowanych, ugrowo – brązowych (imitujących złocenie) ramach z poszerzoną dolną partią zawierającą inskrypcje i zielonoszarą kokardą u szczytu. Portret na wysklepku wschodnim jest niemal całkowicie

przetarty. Portret na wysklepku zachodnim natomiast przedstawia mężczyznę w średnim wieku, zwróconego nieco w prawo, lecz kierującego wzrok ku widzowi. Głowę o długich, opadających na ramiona włosach, okala krótki, ciemny zarost. Ubrany jest w czerwony strój kardynalski z wyłożonym, białym kołnierzykiem i złoty biret. Tło jednolite, oliwkowozielone. Inskrypcja na ramie jest bardzo słabo czytelna.

Na wysklepku południowym, pomiędzy lunetami odkryto zachowany negatyw skutej sztukaterii wycięty w tynku, jednak o czytelnym, bardzo bogatym, gęstym rysunku wici roślinnej z liśćmi i kwiatami, oplatającej znajdujące się w dolnej partii niewielkie tondo z zachowanym wstępnym rysunkiem w tynku przedstawiającym popiersie Madonny. Zarówno pierwotna sztukateria roślinna jak i pełnoplastyczna, jak należy przypuszczać, postać Madonny uległy zniszczeniu. Pola pomiędzy sztukaterią pokryto jasnym błękitem.

13	VI	XX w.	Warstwa malarska - monochromia emulsyjna - biała	
12	V	I pot. XX w.	Warstwa malarska - monochromia emulsyjna - biała	
10			Zacierka gipsowa	2-5 mm
9	IV	XIX w.	Warstwa malarska - monochromia klejowa - kremowa	
8	III	XIX w.	Warstwa malarska - monochromia klejowa - biała	
7	II	po 1775	warstwa malarska - monochromia wapienna kremowobiała	
6			Zaprawa wapienno - piaskowa - drobnoziarnista	5-10 mm
5	I	po 1730	warstwa malarska - fresk	
4			zaprawa wapienno - piaskowa drobnoziarnista - intonaco	10-15 mm
3			rysunek węglem	
2	I		zaprawa wapienno - piaskowa - gruboziarnista - arriccio	10-20 mm
1			podłozie - mur ceglany łączony zaprawą wapienno - piaskową	

2. Po konserwacji

Warszy technol.	Oznaczenie graficzne	Warstwy chronolog.	Datowanie	Opis warstwy	Grubość
8		}		uzupełnienie pęknięć tynków - zaprawa akrylowa Italstucco barwione w masie	
7			2018r.	Opaski konserwatorskie - zaprawa wapienno - piaskowa	
6				warstwa utrwalająca polichromię - Primal AC 33 + alkohol poliwinylowy	
4		}		warstwa malarska - fresk	
3			2017/30	zaprawa wapienno - piaskowa drobnoziarnista intonaco wzmocniona strukturalnie	10-15 mm
2				zaprawa wapienno - piaskowa gruboziarnista arricciato wzmocniona strukturalnie	10-20 mm
1				podłoże - mur ceglany łączony zaprawą wapienno - piaskową	

B. TECHNIKA WYKONANIA

Podłożem malowidła jest mur ceglany, jednorodny pod względem chronologicznym i technologicznym. Cegły łączone są zaprawą wapienno - piaskową o różnym składzie i granulacji kruszywa.

Zaprawa wapienno - piaskowa pokrywająca sklepienie została wykonana w sposób charakterystyczny dla malarstwa freskowego, dwuwarstwowo z wapna dołowanego i dobrej jakości, przesianego piasku o zróżnicowanej granulacji. Pierwsza warstwa, o grubości ok. 1,5 - 2 cm, - arriciato została wykonana z piasku średnioziarnistego o zróżnicowanej granulacji i wyraźnym dodatkiem kawałków łamanego węgla drzewnego w celu zmniejszenia ciężaru. Na tej warstwie wykonano wstępny rysunek kompozycji przenosząc go prawdopodobnie metodą przepióchy z wcześniej przygotowanego i perforowanego kartonu sproszkowanym węglem drzewnym, po czym rysunek wzmocniono czarną temperą. W partii sztukaterii w tej warstwie świeżego tynku wycięto rysunek nożem lub specjalnym rylcem do sgraffita. Warstwa zewnętrzna - intonaco o grubości ok. 1 - 2 cm została wykonana z przesianego piasku drobnoziarnistego i została dokładnie wygładzona. W partii sztukaterii w tej warstwie powtórnie wycięto rysunek sztukaterii na głębokość ok 1 - 2 cm, starannie opracowując brzegi cięcia i montując w partiach niektórych, większych i cięższych elementów metalowe kotwy, po których zachowały się jedynie nawiercone gniazda. Obie warstwy tynku zawierają niewielką domieszkę żwiru i powszechnie spotykanych, przypadkowych prawdopodobnie dodatków organicznych i ceramicznych. Na podstawie zachowanych w niektórych zagłębieniach tynku fragmentów sztukaterii można stwierdzić, że była ona wykonana w technice wapienno - piaskowej z zaprawy bardzo drobnoziarnistej, na miejscu, w technice tzw. „z ręki”, a następnie malowana w technice wapiennej lub temperowej.

Malowidło wykonane zostało w technice al. fresco z niewielkim dodatkiem kazeiny. Zestaw pigmentów ogranicza się do używanych powszechnie na przestrzeni wieków barwników ziemnych - kredy - tzw. bieli świętojańskiej, czerni organicznej, ugru, umbry, czerwieni żelazowej, ziemi zielonej, smalty. Bardzo wyraźne występowanie smalty wskazuje na autorstwo wysokiej klasy warsztatu korzystającego z technologicznej tradycji XVII - wiecznej.

Warstwa malarska portretów kardynałów została wykonana w technice al. secco na suchym tynku w technice temperey jajowej.

Wyniki badań laboratoryjnych warstw malarskich i zapraw zawarte są w załączniku 1.

IV. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ OBIEKTU

Mur ceglany – W przeważającej mierze w dobrym stanie zachowania. Dolną część lunety wschodniej oraz centralną południowo zachodniej przecinają jedno pęknięcia tynku, które, być może powiązane są z pęknięciami muru muru powiązane z kilkumilimetrowym przesunięciem lica. Na powierzchni zapraw i malowidła nie ma śladów szerokich pęknięć, zawilgoceń lub ataku mikroorganizmów, które mogłyby wskazywać na poważniejsze uszkodzenia muru.

Zaprawa wapienno - piaskowa - wewnętrzna struktura oryginalnej zaprawy jest na dużym obszarze malowideł osłabiona i zdeintegrowana na skutek częściowego rozkładu spoiwa wapiennego pod wpływem wilgoci, co widać zwłaszcza w lunetach nadokiennych, zwłaszcza w okolicach spękań. Osłabieniu uległa również w licznych partiach przyczepność tynków do podłoża – dotyczy to zwłaszcza powierzchni sąsiadujących z pęknięciami muru wraz z tynkiem. Liczne spękania i odspojenia tynku od podłoża występują na obszarze wysklepka ze sztukaterią. Na całej powierzchni widoczne są cienkie pęknięcia włosowate (częściowo wcześniej naprawiane) wskazujące na delikatne ruchy mechaniczne i odspojenia lub rozspojenia pomiędzy warstwami.

Warstwa malarska - silnie przetarta, uszkodzona, na skutek urazów mechanicznych, spowodowane prawdopodobnie przetarciem malowidła przed zatynkowaniem. Na całej powierzchni występują liczne, drobne ubytki warstwy fresku połączone z płytkimi ubytkami zewnętrznej warstwy zaprawy intonaco oraz kazeinowej warstwy malarskiej. Cała powierzchnia zewnętrznej warstewki węglanowej malowidła jest w znacznym stopniu zabrudzona.

Całość pokryta jest wtórna warstwą cienkiej o 0,5 – 1,0 cm grubości zaprawą wapienno – piaskową o kruszywie drobnoziarnistym, kilkoma warstwami białych pobiał wapiennych, warstw klejowych, zacierką gipsową i dwiema warstwami XX- wiecznej, grubo kładzionej farby emulsyjnej.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Zabezpieczenie powierzchni posadzki pomieszczenia grubą folią polipropylenową
2. Ustawienie rusztowań po zdemontowaniu ruchomych płyt posadzkowych w miejscach lokalizacji podpór.
3. Wykonanie badań sondażowych i prób usuwania zabrudzeń i przemalowań.
4. Wykonanie odkrywek pasowych i pasowo - schodkowych
5. Pobranie próbek do badań technologicznych tynków i polichromii i wykonanie badań składu tynków, określenie barwników i spoiw oraz stopnia zasolenia i składu chemicznego soli w Laboratorium Chemicznym PKZ w Toruniu.
6. Usunięcie wtórnych nawarstwień tynków, zacierek gipsowych i monochromii klejowych i emulsyjnych metodą mechaniczną skalpelami, dłutami snycerskimi, szczoteczkami mosiężnymi o miękkim włosiu, sztyftami z włókna szklanego z doczyszczeniem.
7. Usunięcie zabrudzeń powierzchniowych i zabielen metodą mechaniczną przy pomocy środków wycierających (mięksiz chleba, gumki, sztyfty z włókna szklanego, gumki wish-ab).
8. Usunięcie przemalowań klejowych i wtórnych retuszy met. mechaniczną z doczyszczeniem met. chemiczną. Usunięcie ew. wtórnych uzupełnień wapiennych, cementowych i gipsowych.
9. Wzmocnienie krawędzi tynku oryginalnego w okolicach ubytków metodą zakładania opasek konserwatorskich wapienno-piaskowych 1:2 na bazie wapna dołowanego Remmers i przesianego piasku, z dod. Primalu AC33
10. Utrwalenie powierzchni polichromii met. spryskania aerozolem z mieszaniny 2% roztw. alkoholu poliwinylowego i 2% Primalu AC 33 w dysp. wodnej z dod. środka dezynfekcyjnego.

11. Lokalne wzmocnienie strukturalne tynków o osłabionej strukturze metodą impregnacji przez wstrzykiwanie mieszaniny 15% Primalu AC 33 i 15% Primalu E 330 (Rohm & Haas USA) w dyspersji wodnej z dod. środka dezynfekcyjnego.

12. Lokalne uzupełnienie ubytków i pęknięć tynków w celu stabilizacji kitem kredowo - akrylowym Italstucco barwionym w masie pigmentami do fresku Kremer

13. Pełna dokumentacja opisowa, fotograficzna, i badawcza.

VI. OPIS PRAC KONSERWATORSKICH.

Prace rozpoczęto dn. 18.07.2018 r. Wcześniej wykonano pełną dokumentację fotograficzną stanu zachowania obiektu, wykonanych wcześniej odkrywek itp. Po ustawieniu stałych rusztowań systemowych poprzedzonego dokładnym zabezpieczeniem kamiennej posadzki, kaflowego pieca itp. zbudowano drewnianą konstrukcję umożliwiającą szczelne oddzielenie folią strefy działań konserwatorskich od pozostałej części sali obrad. Następnie przystąpiono do przeprowadzenia szczegółowego rozpoznania stanu polichromii i tynków na sklepieniu.

Prace rozpoczęto od wykonania prób usuwania wtórnych nawarstwień wapiennych, klejowych i emulsyjnych pokrywających całą powierzchnię polichromii. Ustalono, że najlepszy efekt usuwania grubych i twardych warstw emulsyjnych daje mechaniczne usuwanie skalpelami i niewielkimi dłutami po delikatnym zwilżeniu. Następuje wówczas miejscowe osłabienie przyczepności na poziomie wtórnych warstw klejowych i jest całkowicie bezpieczne dla malowidła. Usuwanie zaciepek gipsowych i leżących bezpośrednio na powierzchni malowidła cienkich zapraw wapienno – piaskowych stanowi znacznie trudniejszy problem zwłaszcza tam, gdzie spoiwo grubo kładzonej farby emulsyjnej przesyciło i zaimpregnowało wszystkie wtórne warstwy i miejscami związało je z powierzchnią malowidła. W tych partiach usuwanie wtórnych warstw jest bardzo trudne i musi być wspomagane metodami chemicznymi jak: okłady z kompozycji rozpuszczalników organicznych, okłady z prep. Contrad 2000 zobojętnianych wodą destylowaną itp

Na całej powierzchni sklepienia i lunet rozrysowano i wykonano odkrywki pasowe podłużne i poprzeczne oraz pasowo – schodkowe w celu uzyskania informacji o zakresie i stanie zachowania malowidła na całej powierzchni. Ustalono, że sklepienie podzielone jest na

pole w kształcie czwórliścia o rozpiętości ok 4,50 m pokryte malowidłem o trudnej do jednoznacznego ustalenia tematyce, które obiega szeroki na ok 35 – 40 cm pas wtórnego tynku. Malowidła przedstawiające Świętych Jezuickich wypełniają również gładkie pola wszystkich lunet. Pozostała powierzchnia sklepienia pokryta jest pierwotnym, dwuwarstwowym, stosunkowo dobrze zachowanym, gładzonym tynkiem, na którym na wysklepkach wschodnim i zachodnim namalowano owalne portrety kardynałów w iluzjonistycznie malowanych ramach. Na wysklepku południowym, na osi sali odsłonięto pozostałości istniejącej tu pierwotnie sztukaterii wykonanej w technice narzutu wapienno – piaskowego.

Po usunięciu warstw emulsyjnych, których spoiwo częściowo nierównomiernie przesyciło warstwy klejowe i wapienne, usuwano mechanicznie warstwę zaprawy wapienno – piaskowej metodą mechaniczną skalpelami.

Zabielenia i pozostałości wapienne usuwano z powierzchni malowidła sztyftami z włókna szklanego, gumkami chlebowymi i gąbkami wish – ab.

W następnym etapie prac wykonano dezynfekcję całości metodą rozpylenia na całej powierzchni sklepienia 2% roztworu preparatu Aseptina M (prod.Zakł.Chem."Synteza" w Pobiedziskach) w alkoholu etylowym.

Stwierdzono, że oryginalna warstwa malarska posiada liczne, powierzchniowe ubytki i płytkie wykruszenia, ale nie wykazuje na ogół tendencji do pudrowania. Wyjatek stanowią portrety kardynałów na wysklepkach wsch. i zach.

Wtórne kity, wypełnienia pęknięć i łąty wapienno - piaskowe oraz cementowe i gipsowe usuwano mechanicznie. Zachodzące szeroko na powierzchnię malowideł zacierki wapienne i cementowe usuwano skalpelami. Leżące w niektórych partiach (np. wizerunek Św. Franciszka Ksawerego) bezpośrednio na powierzchni malowidła zacierki gipsowe były tak silnie związane z podłożem, jedyną metodą usuwania było delikatne skuwanie milimetrycznych warstw gipsu przy pomocy dłuta drzeworytniczego i małego młotka drewnianego. Przed ich usunięciem zabezpieczono sąsiednie partie malowidła dwiema warstwami bibuły japońskiej w celu zabezpieczenia

Utrwalanie tynków przeprowadzono w dwóch etapach, po założeniu na wszystkie krawędzie tynków opasek wzmacniających z zaprawy wapienno – piaskowej na bazie wapna dołowanego Remmers i przesianego piaski 1:2 z dod. Primalu AC 33. Wzmocnienie strukturalne wykonano metodą impregnacji zastrzykami i przy pomocy 15% Primalu AC 33 w dyspersji wodnej. Zabieg ten, jak stwierdzono drogą badań nie powoduje uszczelnienia struktury a jednocześnie daje wystarczające wzmocnienie.

Pęknięcia tynków uzupełniono lokalnie, w celu stabilizacji kitem kredowo – akrylowym Italstucco barwionym w masie suchymi pigmentami do fresku Kremer.

Całą powierzchnię malowideł utrwalono metodą spryskania mieszaniną 2% Primalu AC 33 w dyspersji wodnej i 2% alkoholu poliwinylowego., po czym powtórzono zabieg dezynfekcji całości met. j.w.

Rusztowania zdemontowano dn. 26. października 2018 r. posprzątało i usunięto zabezpieczenia z posadzki.

VII. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

1. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Widok ogólny południowej części sali,
Stan przed konserwacją – widoczne odkrywki wykonane w 1997 r.
2. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Widok ogólny południowej części sali,
Stan po odsłonięciu i zabezpieczeniu malowideł i sztukaterii
3. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Widok ogólny centralnej partii sklepienia,
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych i pasowo – schodkowych
4. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Widok ogólny centralnej partii sklepienia, - część południowa
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych i pasowo – schodkowych
5. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Widok ogólny centralnej partii sklepienia, - część wschodnia
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych i pasowo – schodkowych
6. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, - detal –
Odkrywka schodkowa w partii malowidła – widoczne są cztery warstwy chronologiczne pokrywające pierwotną polichromie. Każda warstwa składa się z co najmniej dwóch warstw technologicznych trudnych do rozwarstwienia.
7. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Widok ogólny centralnej partii sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?)
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii

8. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?) – fragment - postać mężczyzny z misą
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
9. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?) – detal – głowa mężczyzny z misą
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
10. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?) – detal – misa z pożywieniem (ryba (?))
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
11. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?) – detal – stopa mężczyzny z misą
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
12. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?) – fragment wschodni – widoczna dolna partia szaty postaci zasiadającej za stołem
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
13. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Centralna partia sklepienia, scena „Gody w Kanie Galilejskiej”(?) – fragment wschodni – widoczna dolna partia szaty postaci zasiadającej za stołem
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
14. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta wschodnia
Stan przed konserwacją

15. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta wschodnia
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych
16. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Franciszka Borgiasza
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
17. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Franciszka Borgiasza – fragment centralny
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
18. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Franciszka Borgiasza – detal – głowa Świętego
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
19. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Franciszka Borgiasza – detal – inskrypcja w dolnej partii sceny
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
20. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia
Stan przed konserwacją
21. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych

22. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Ignacego
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
23. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Ignacego – partia centralna
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
24. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Ignacego – partia centralna – detal – głowa Świętego
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
25. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Ignacego – detal – księga z inskrypcją
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
26. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Ignacego – partia dolna – detal – lewa część inskrypcji
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
27. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - wschodnia – odsłonięty wizerunek Św. Ignacego – partia dolna – detal – prawa część inskrypcji
Stan po odsłonięciu i utrwaleniu polichromii
28. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - zachodnia
Stan przed konserwacją

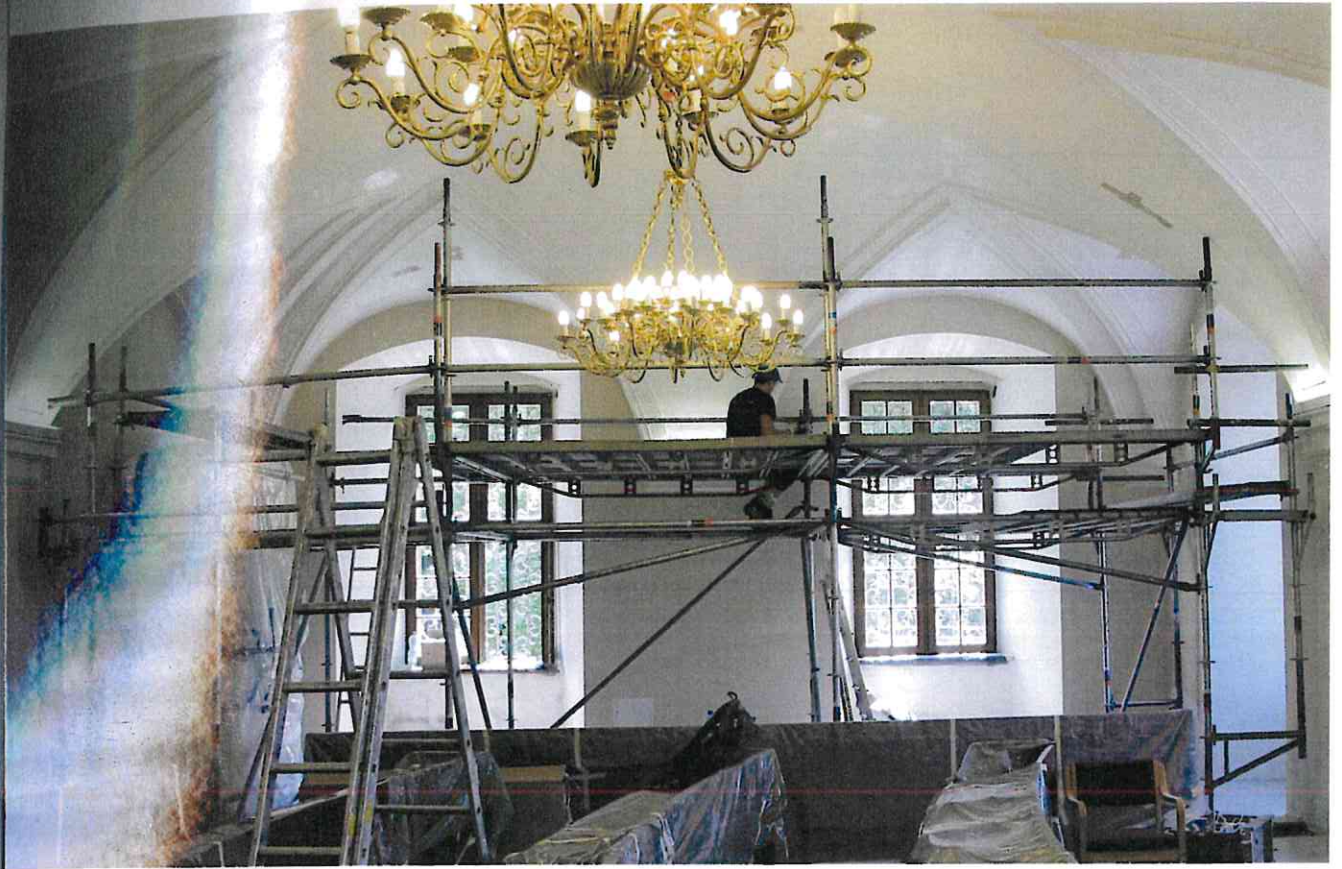
29. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo - zachodnia
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych
30. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo – zachodnia – odkryty wizerunek Św. Franciszka Ksawerego
Stan podczas doczyszczania wtórnych nawarstwień. Partia centralna zaklejona bibułą japońską w celu zabezpieczenia osłabionej partii centralnej malowidła na czas usuwania nawarstwień gipsowych.
31. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo – zachodnia – odkryty wizerunek Św. Franciszka Ksawerego
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczaniu, utrwaleniu polichromii i tynków i założeniu kitów stabilizujących
32. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo – zachodnia – odkryty wizerunek Św. Franciszka Ksawerego – partia centralna
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczaniu, utrwaleniu polichromii i tynków i założeniu kitów stabilizujących
33. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo – zachodnia – odkryty wizerunek Św. Franciszka Ksawerego – detal – głowa Świętego
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczaniu, utrwaleniu polichromii i tynków i założeniu kitów stabilizujących
34. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta południowo – zachodnia – odkryty wizerunek Św. Franciszka Ksawerego – detal – inskrypcja w dolnej partii sceny
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczaniu, utrwaleniu polichromii i tynków i założeniu kitów stabilizujących

35. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia
Stan przed konserwacją
36. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych
37. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia – odsłonięty wizerunek Św. Alojzego Gonzagi
Stan podczas doczyszczania i podklejania tynków
38. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia – odsłonięty wizerunek Św. Alojzego Gonzagi
Stan po doczyszczaniu i utwaleniu polichromii
39. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia – odsłonięty wizerunek Św. Alojzego Gonzagi – fragment centralny
Stan po doczyszczaniu i utwaleniu polichromii
40. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia – odsłonięty wizerunek Św. Alojzego Gonzagi – detal – głowa Świętego
Stan po doczyszczaniu i utwaleniu polichromii
41. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ścienna na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Luneta zachodnia – odsłonięty wizerunek Św. Alojzego Gonzagi – detal – inskrypcja przy dolnej krawędzi sceny
Stan po doczyszczaniu i utwaleniu polichromii

42. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy
Stan przed konserwacją
43. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych i pasowo – schodkowych
44. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – odkrywka schodkowa
Widoczne pięć warstw chronologicznych pokrywających oryginalną zaprawę
45. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – partia środkowa
Wycięty w tynku (warstwa arriciato) częściowo odsłonięty wizerunek Madonny
46. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – całość – sztukateria
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczeniu i utwaleniu powierzchni tynku i monochromii oraz założeniu opasek wapienno - piaskowych wzmacniających krawędzie tynku oryginalnego
47. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – sztukateria – fragment dolny
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczeniu i utwaleniu powierzchni tynku i monochromii oraz założeniu opasek wapienno - piaskowych wzmacniających krawędzie tynku oryginalnego
48. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – sztukateria – detal – tondo z wyciętym w tynku wizerunkiem Madonny
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczeniu i utwaleniu powierzchni tynku i monochromii oraz założeniu opasek wapienno - piaskowych wzmacniających krawędzie tynku oryginalnego

49. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – sztukateria – fragment, partia prawa
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczeniu i utrwaleniu powierzchni tynku i monochromii oraz założeniu opasek wapienno - piaskowych wzmacniających krawędzie tynku oryginalnego
50. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek południowy – sztukateria – fragment, partia lewa
Stan po całkowitym odsłonięciu, doczyszczeniu i utrwaleniu powierzchni tynku i monochromii oraz założeniu opasek wapienno - piaskowych wzmacniających krawędzie tynku oryginalnego
51. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek zachodni
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych
52. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek zachodni – wizerunek Kardynała
Stan po odsłonięciu, doczyszczeniu i utrwaleniu polichromii
53. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek zachodni – wizerunek Kardynała – detal - głowa
Stan po odsłonięciu, doczyszczeniu i utrwaleniu polichromii
54. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek zachodni – wizerunek Kardynała – detal dolna część ramy ze śladami inskrypcji
Stan po odsłonięciu, doczyszczeniu i utrwaleniu polichromii
55. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki Refektarz)
Wysklepek wschodni
Stan po wykonaniu odkrywek pasowych

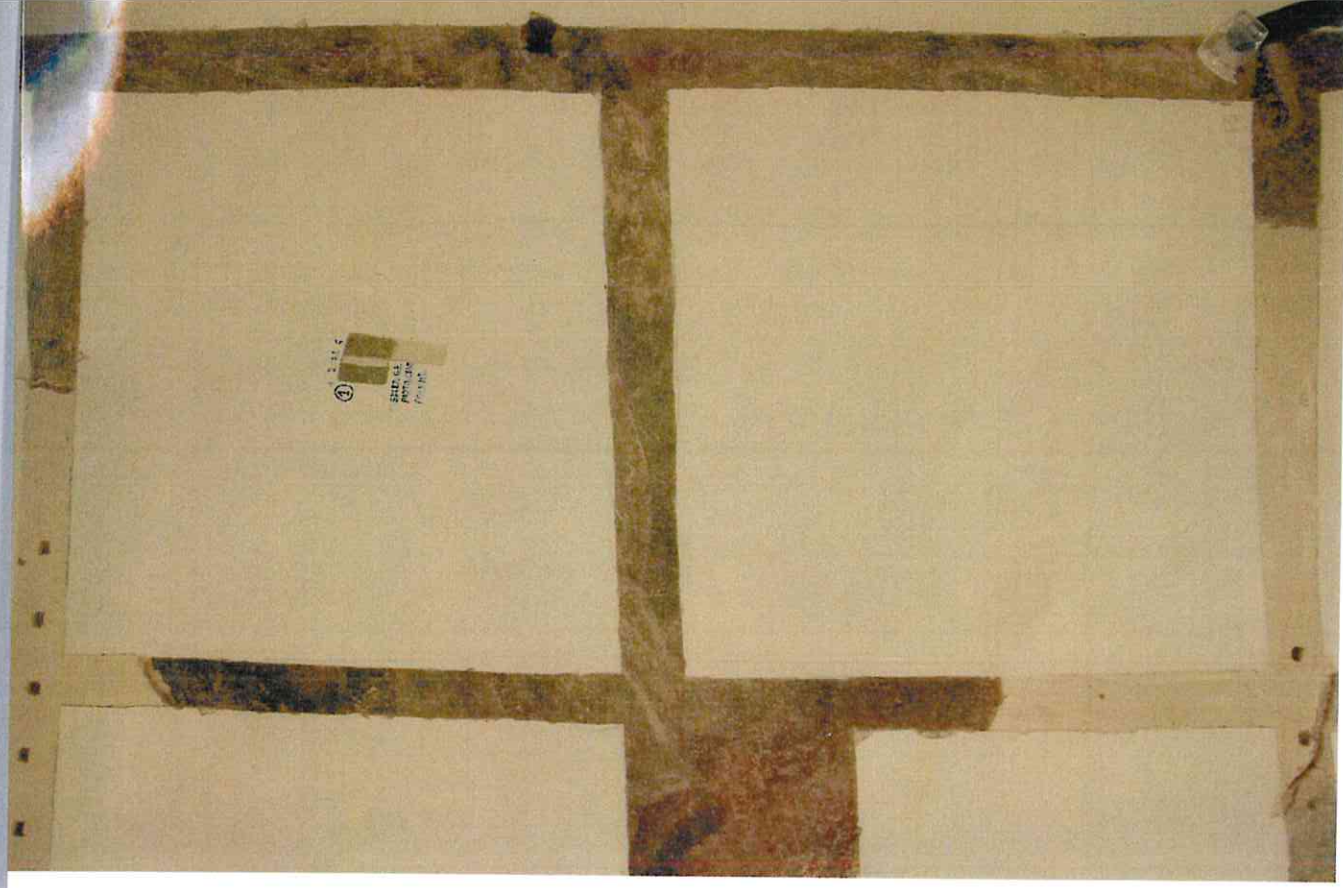
56. Poznań, Urząd Miasta, dawne Kolegium Jezuickie,
Malowidła ściennie na sklepieniu południowej części Sali Sesyjnej (dawniej Wielki
Refektarz)
Wysklepek wschodni – portret kardynała (?)
Stan po odsłonięciu, doczyszczaniu i utrwaleniu polichromii

1

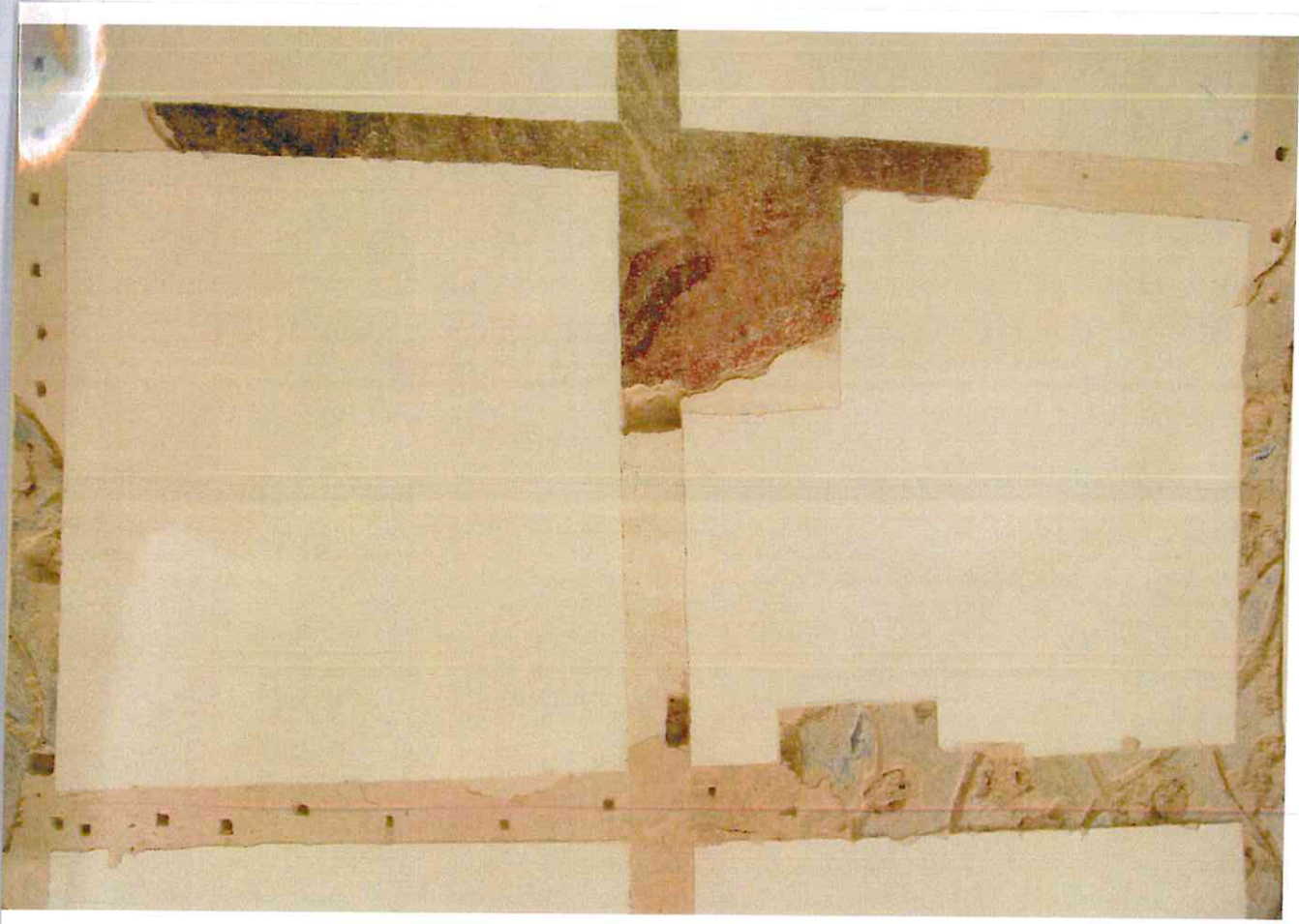

2

④
STATE OF
NEW YORK
LIBRARY

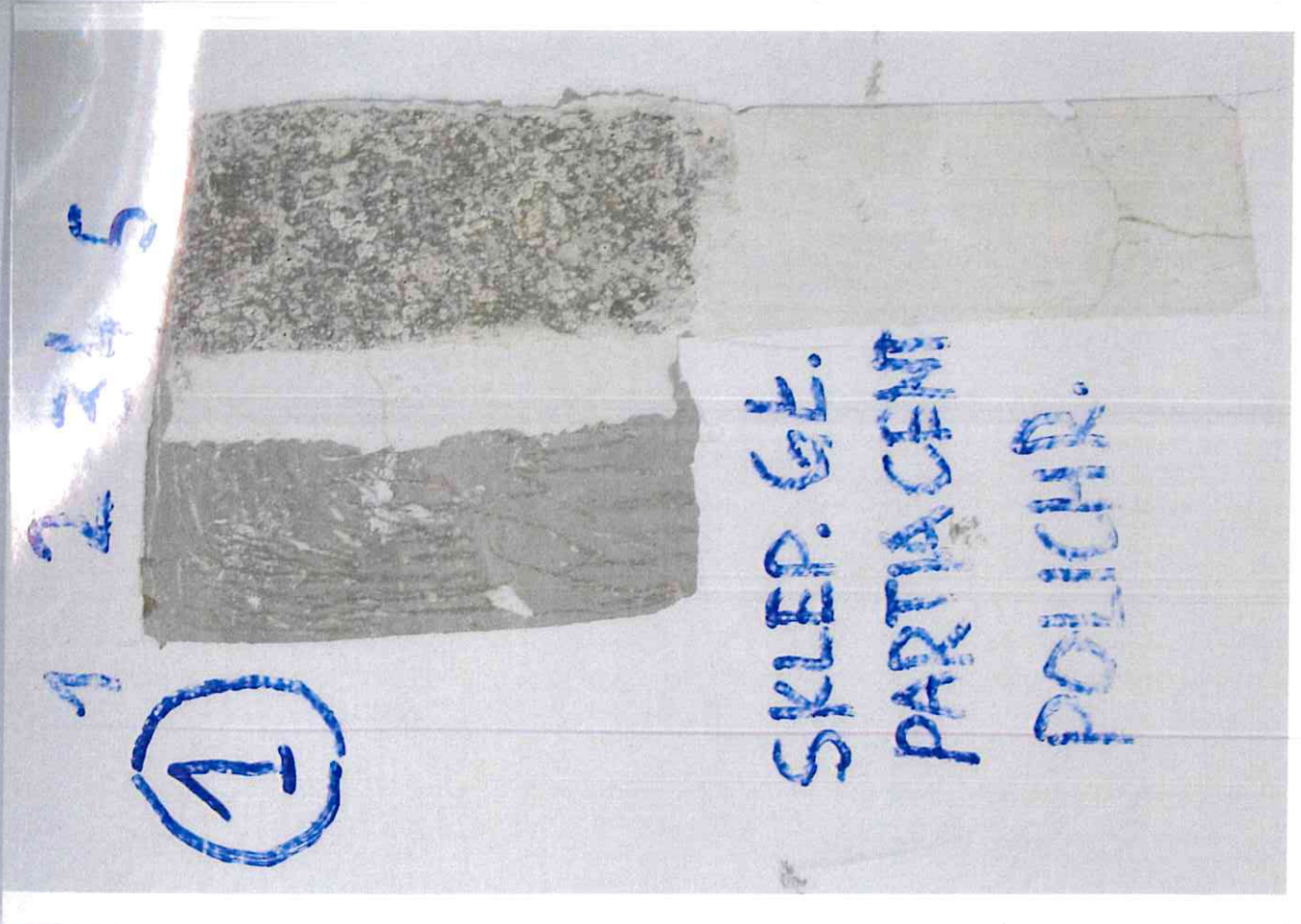
3

4

5

6

7

8

9

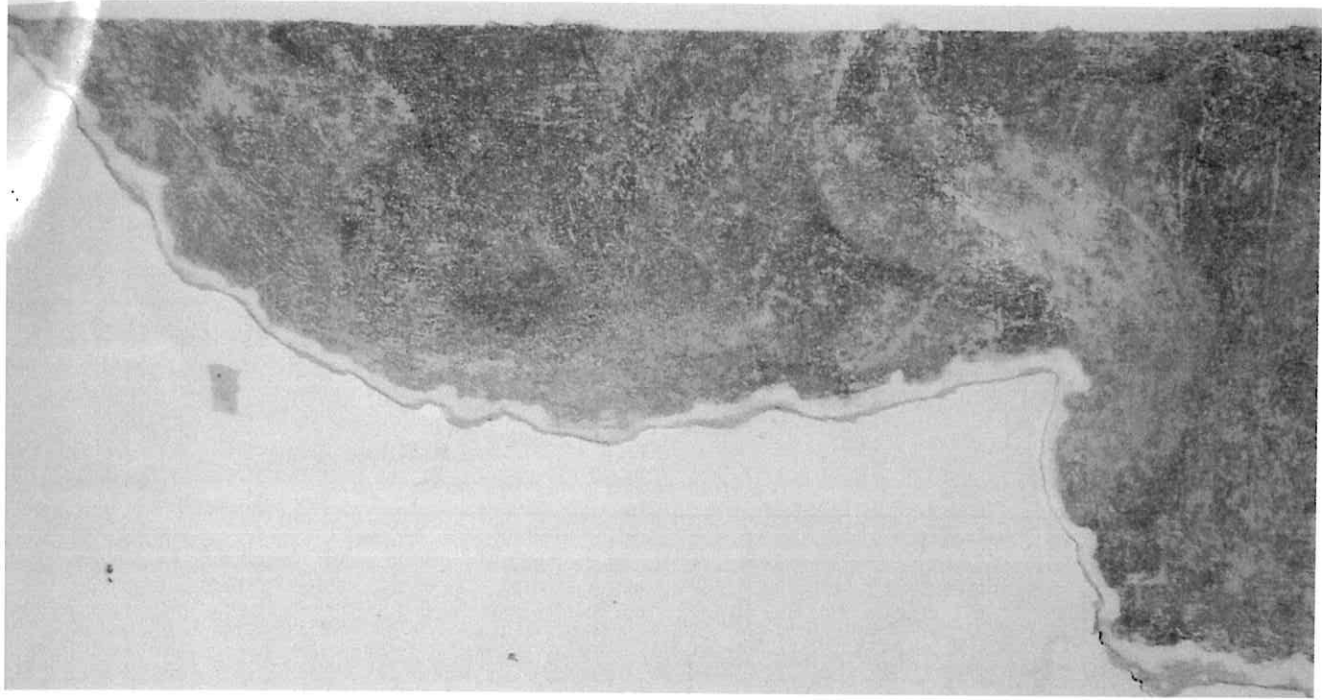
10

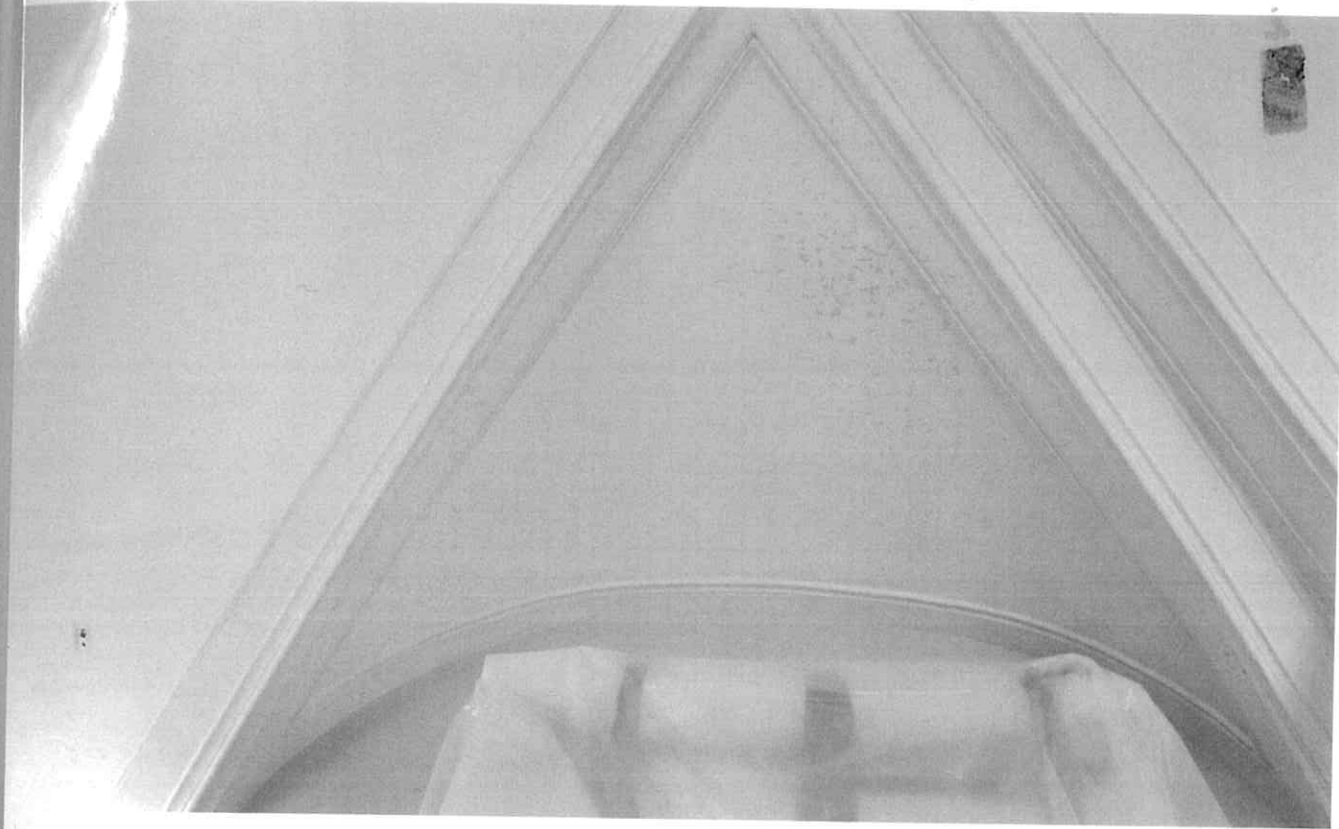
11

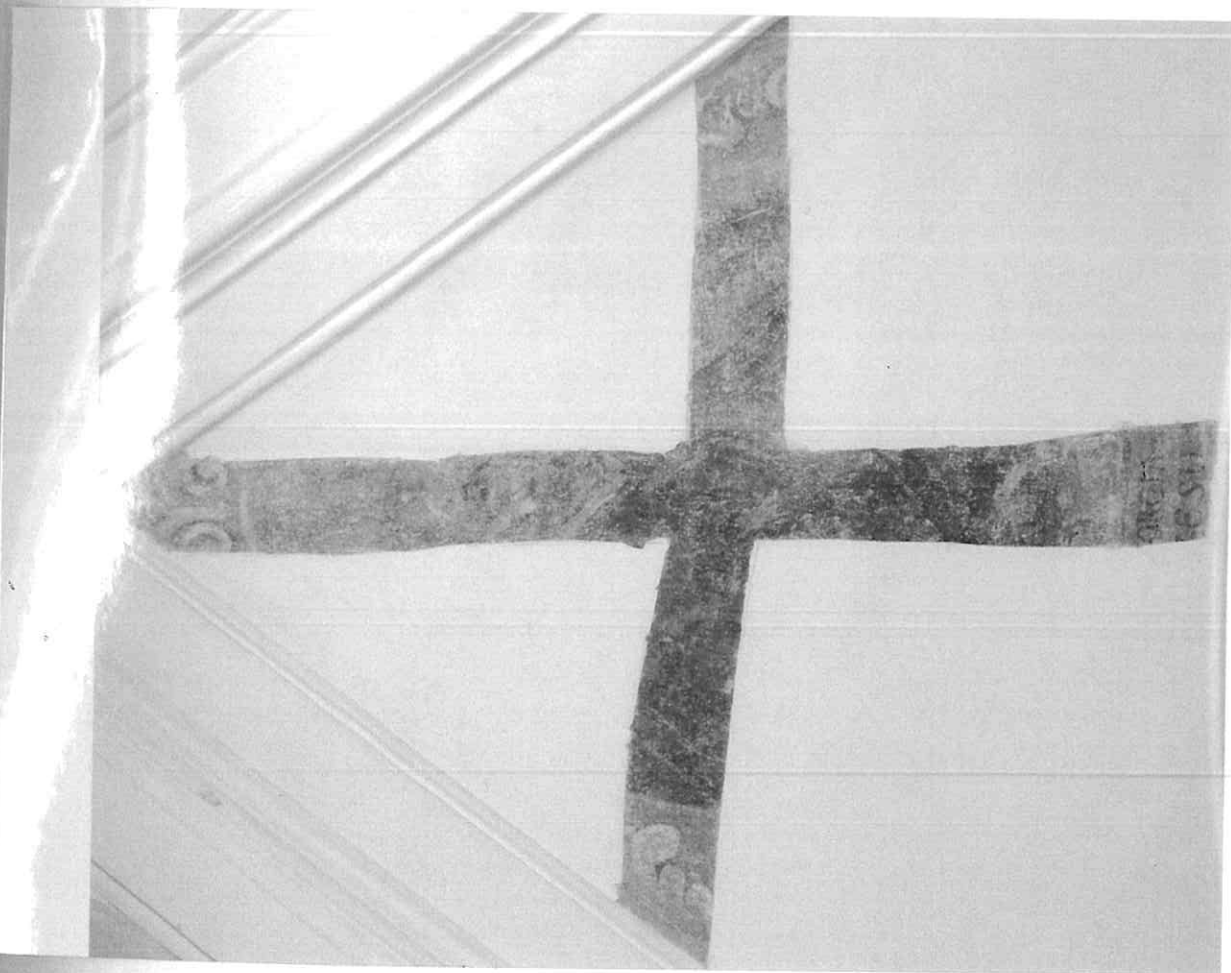
12

14-15-1950

14

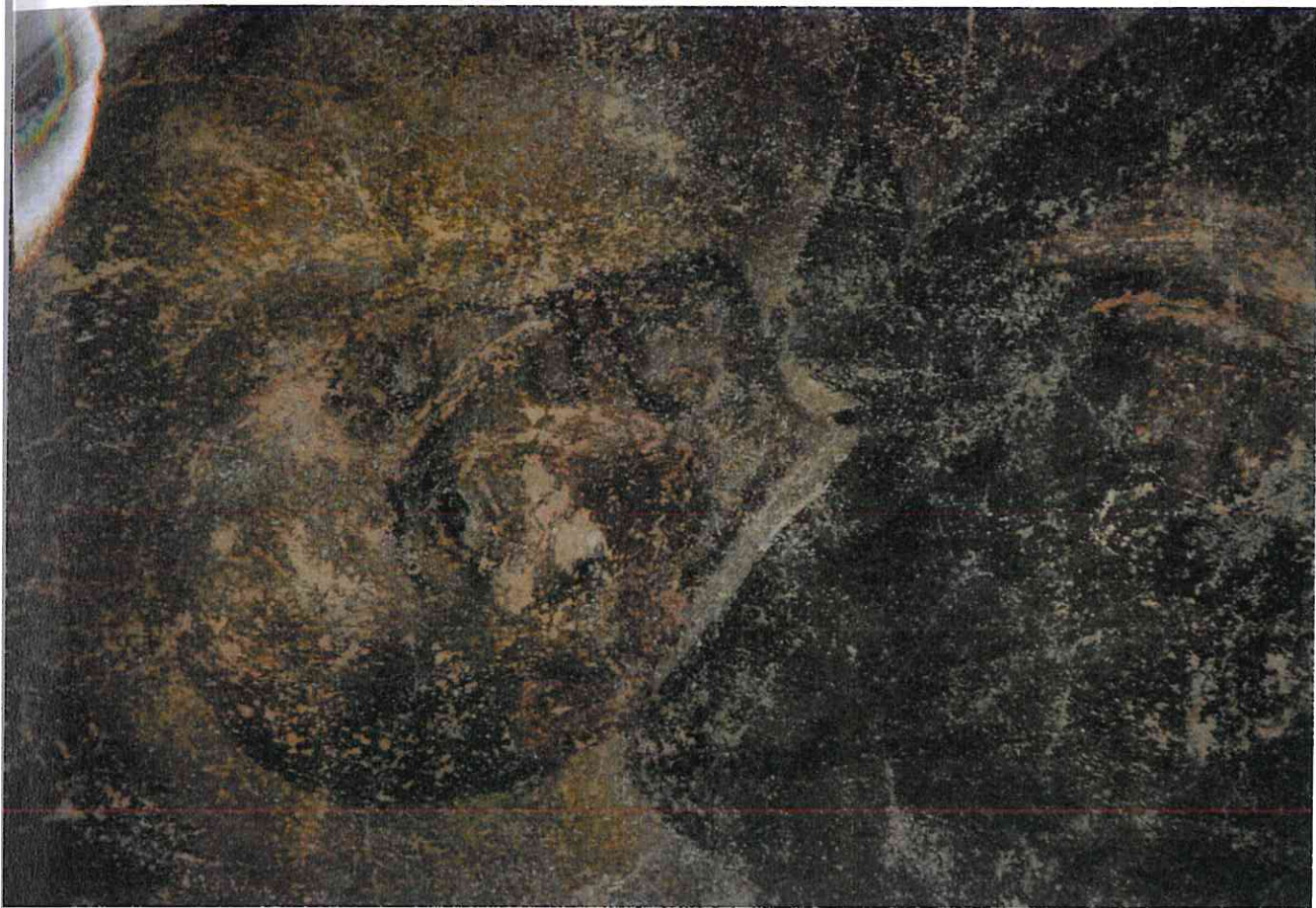
15

16

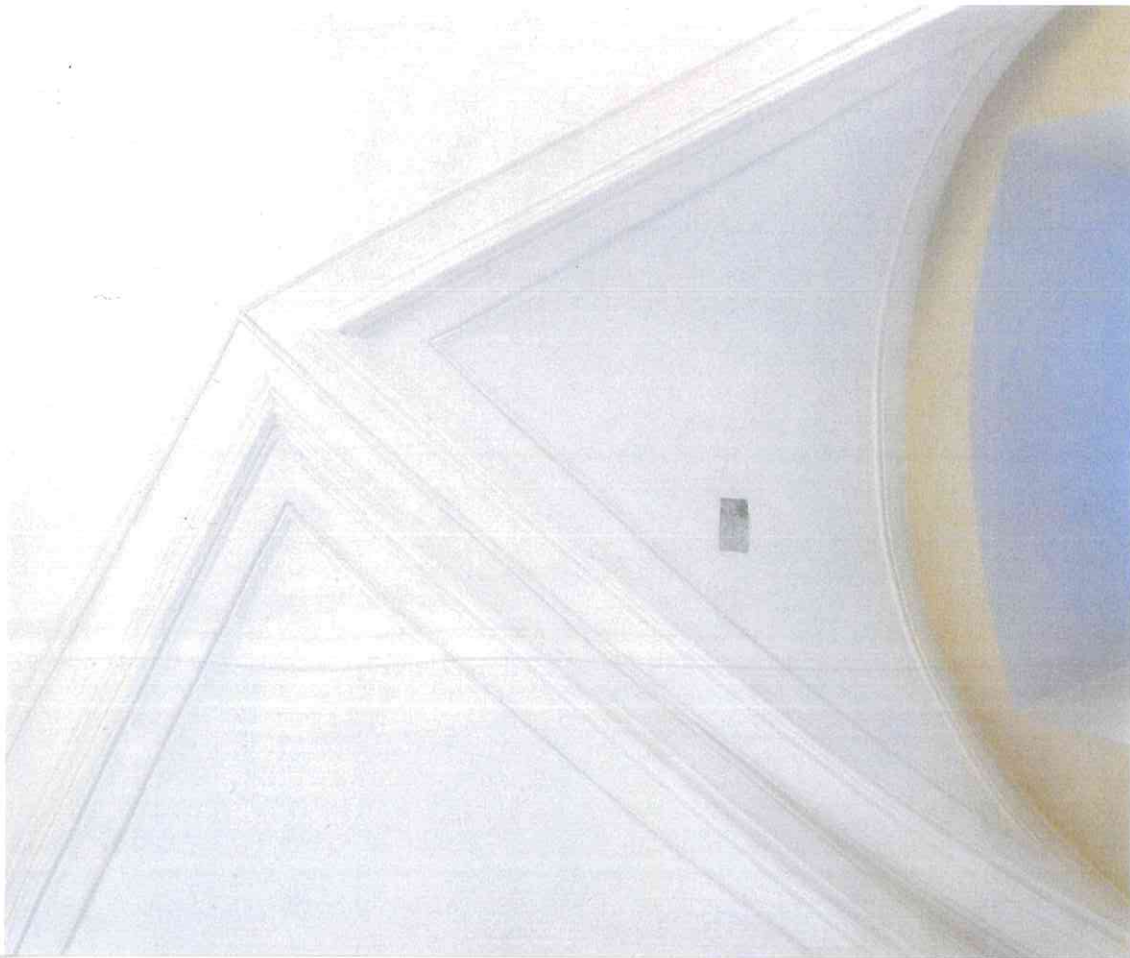
17

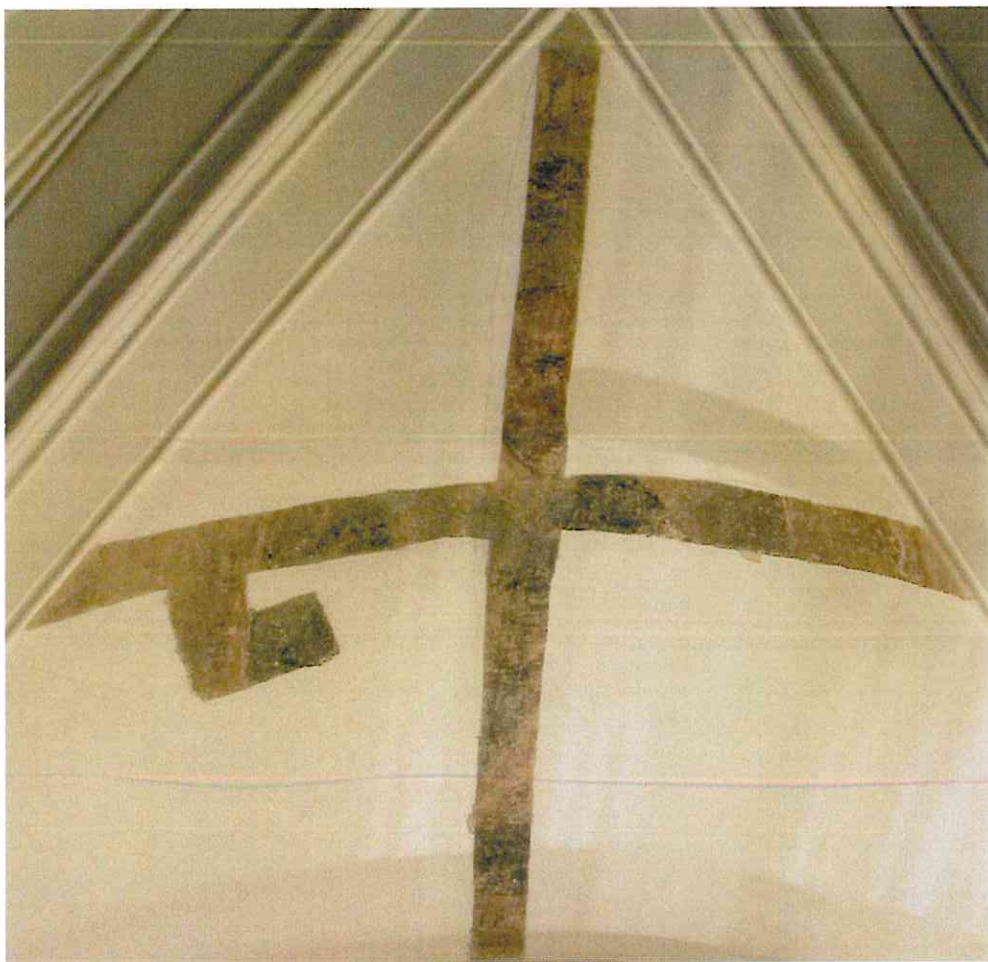
18

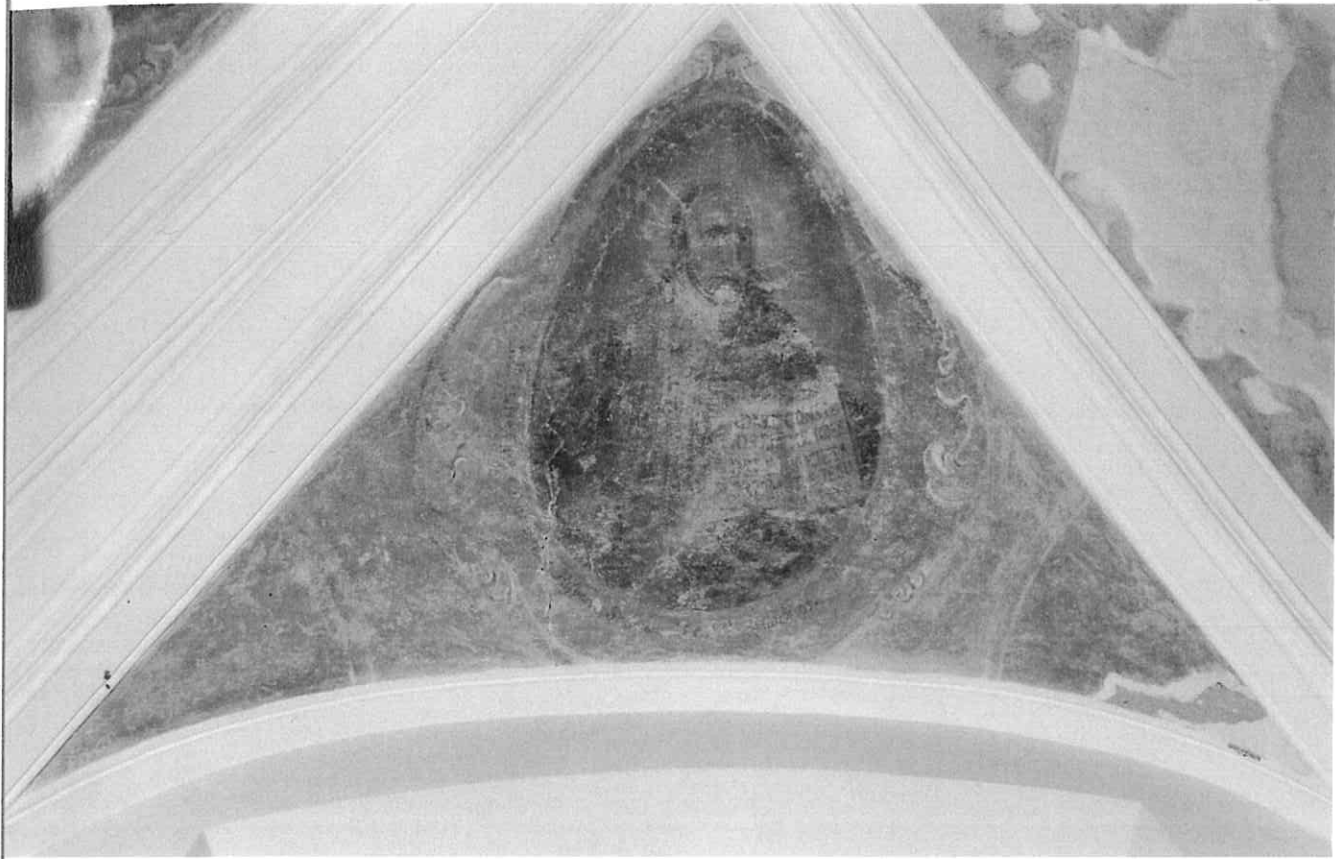
19

20

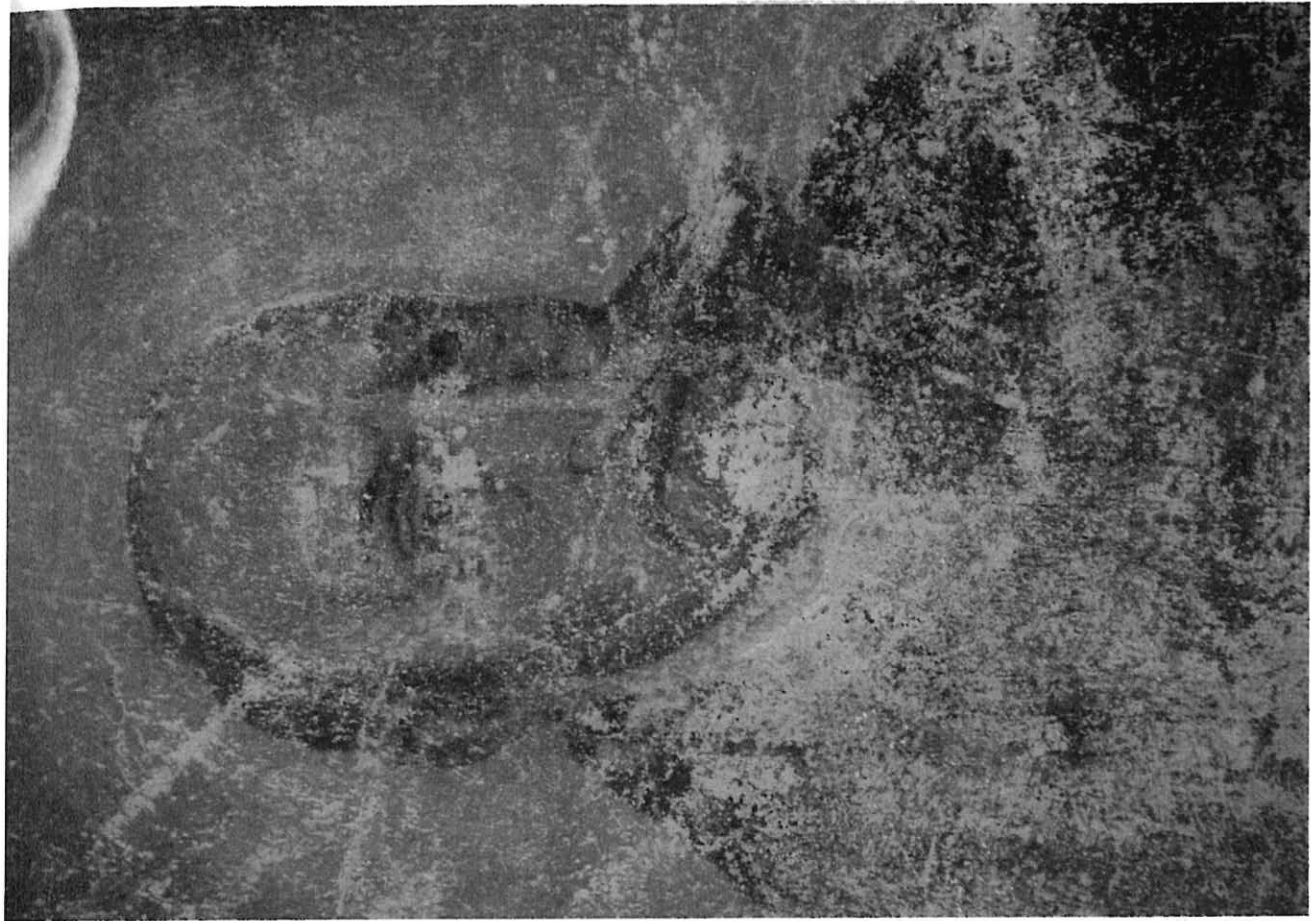
21

22

23

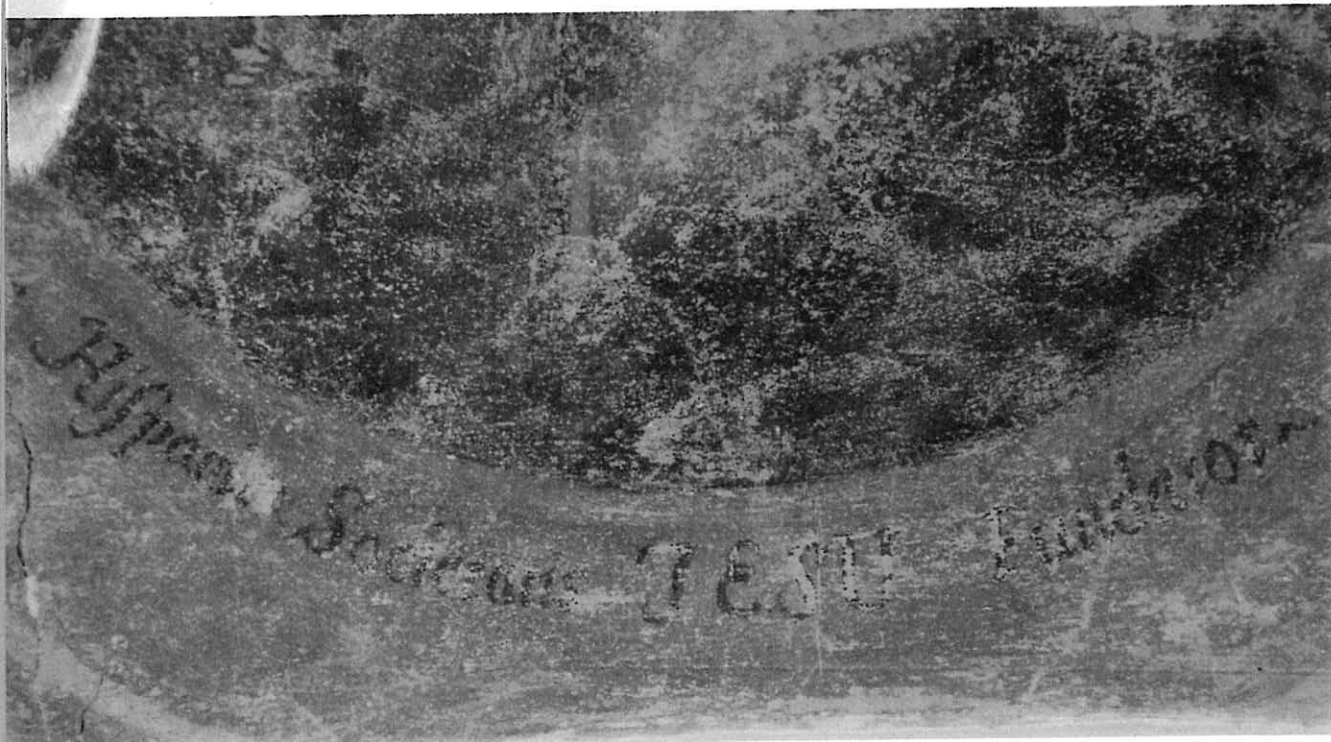
24

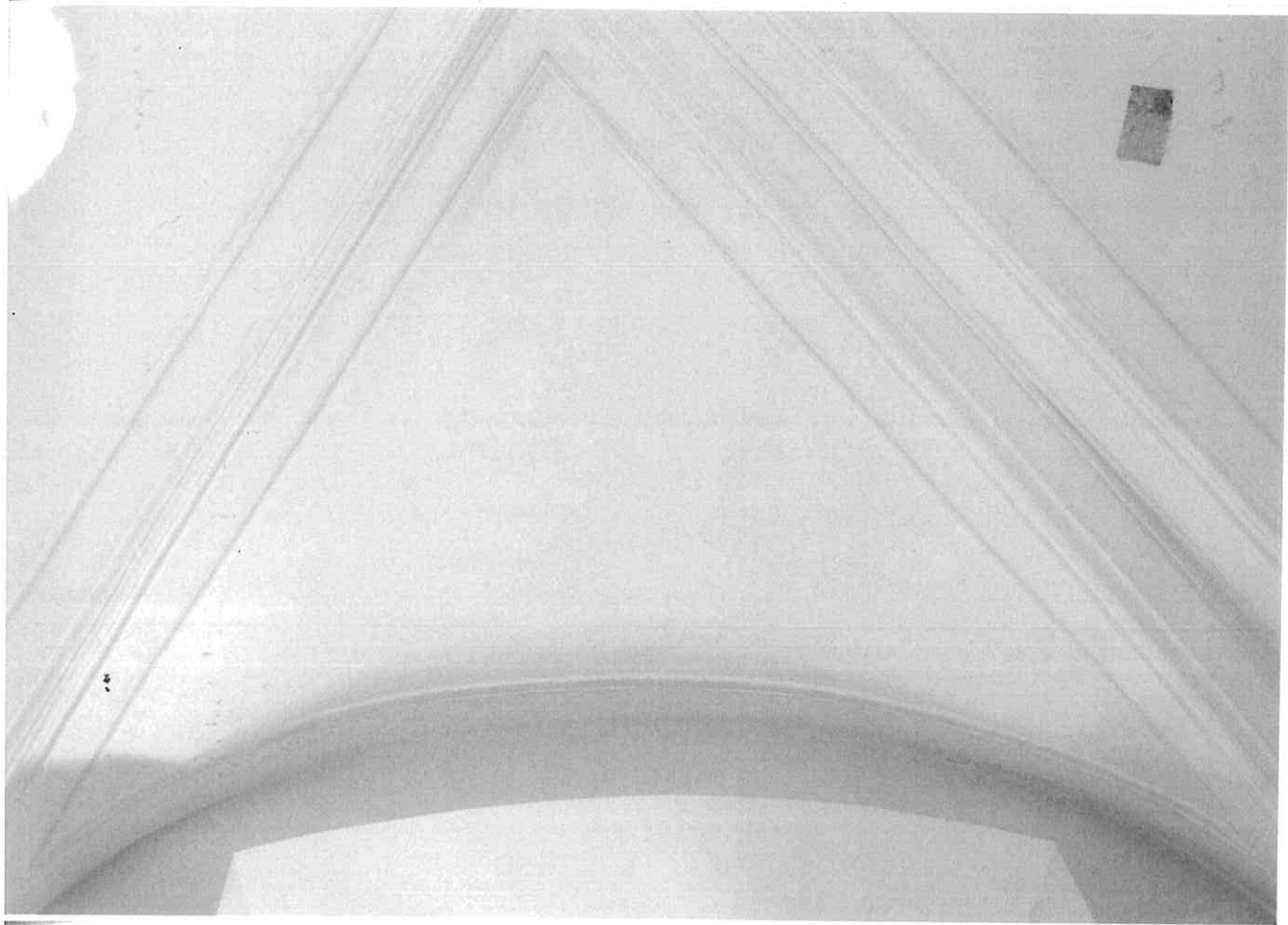
25

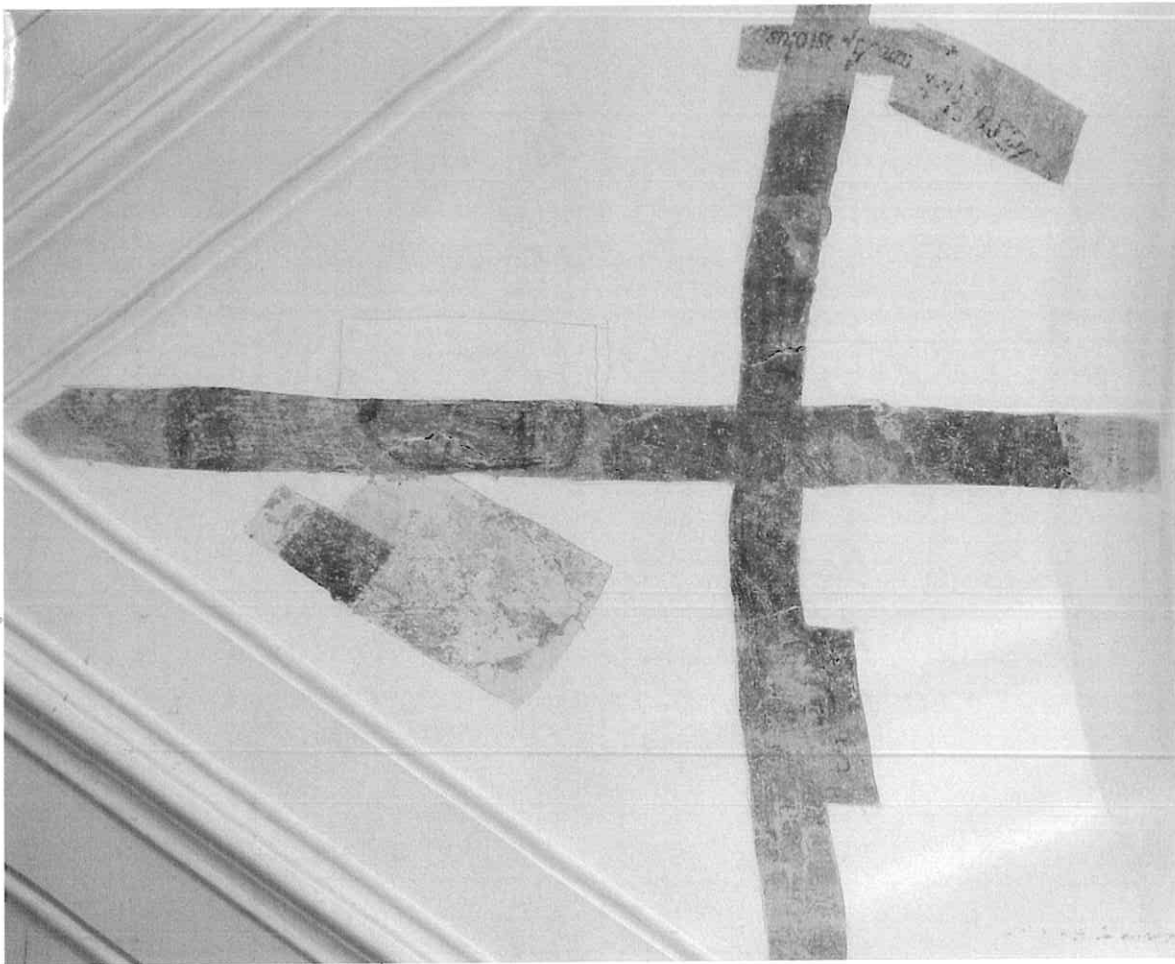
26

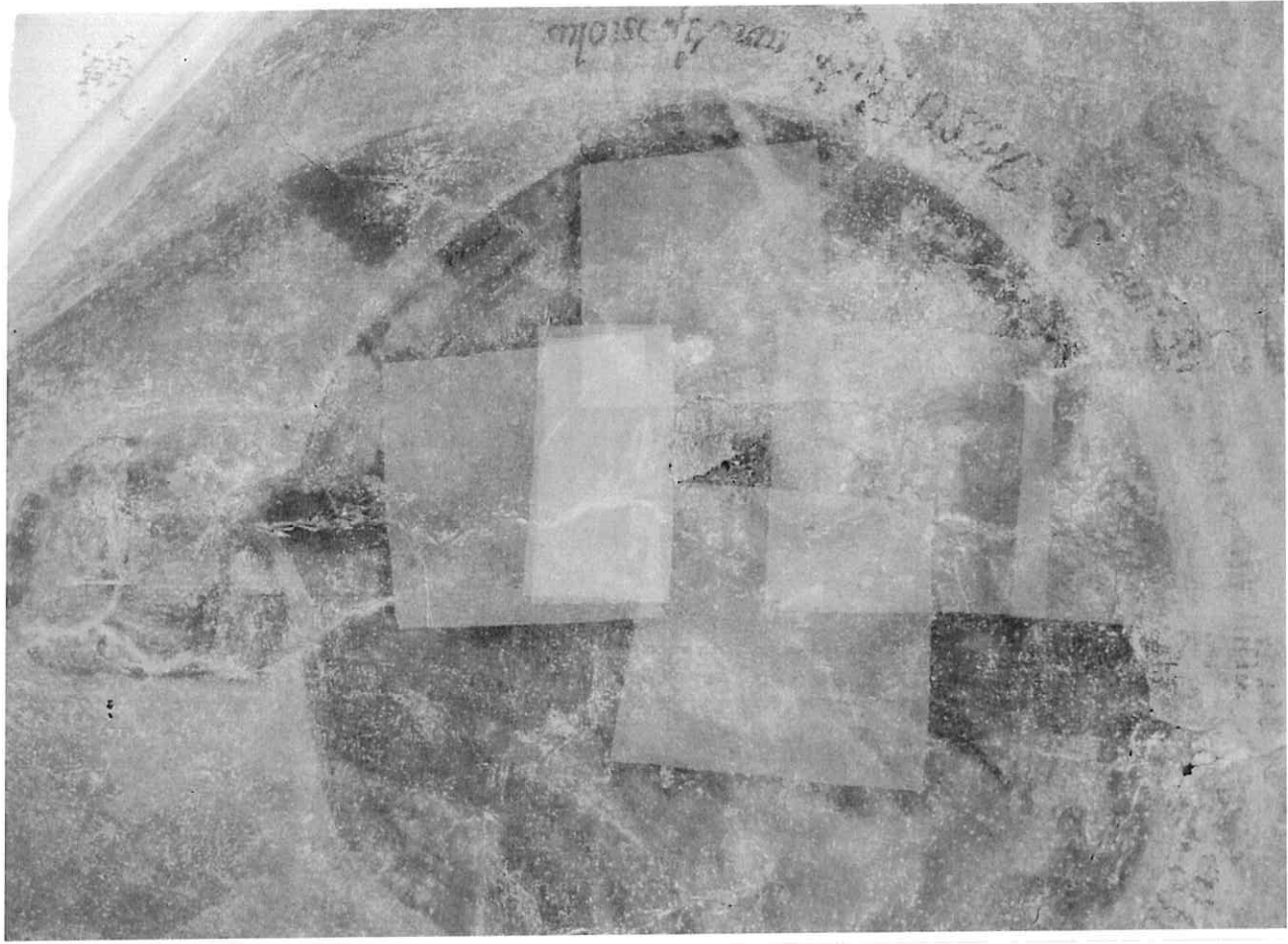
27

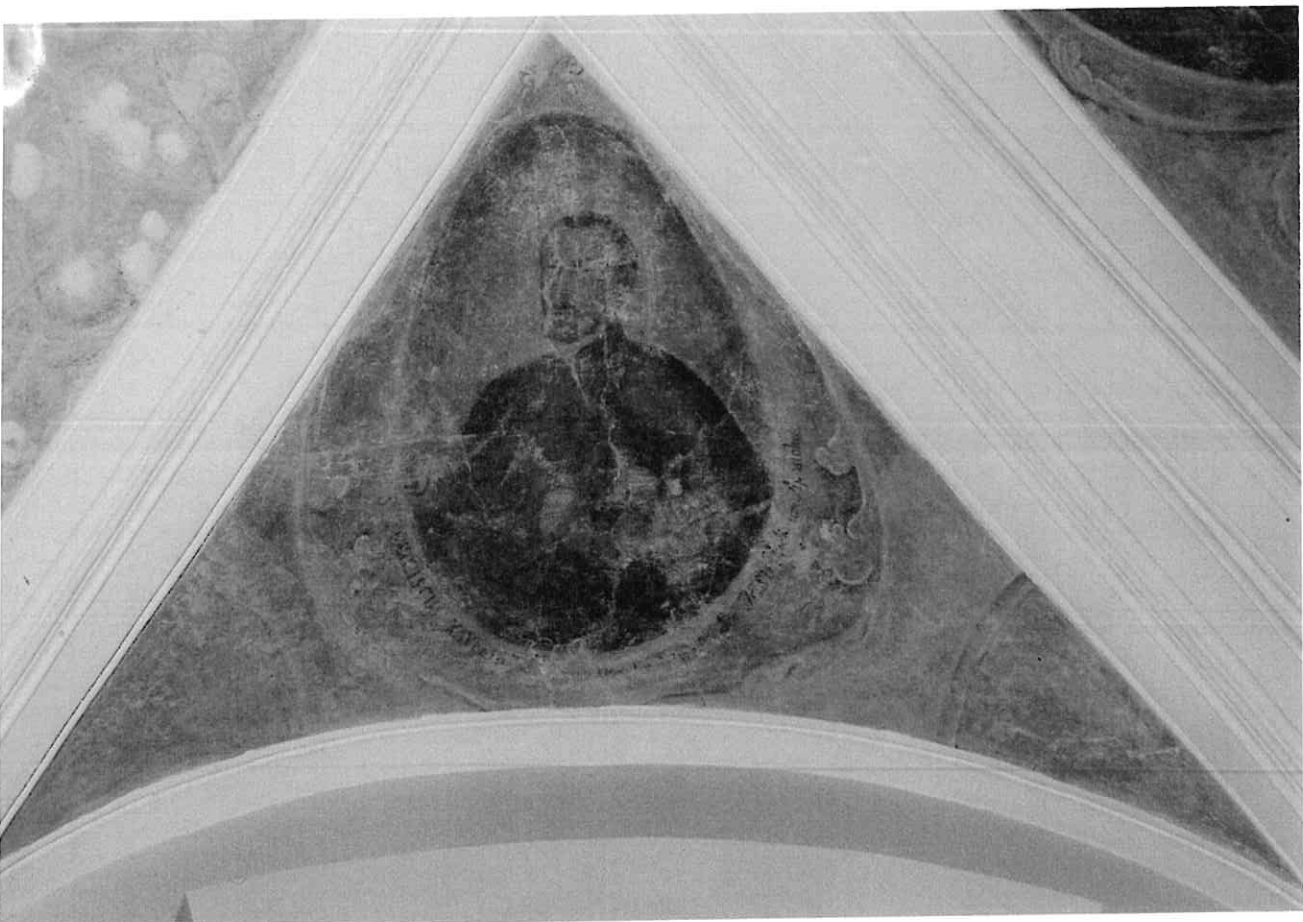
28

29

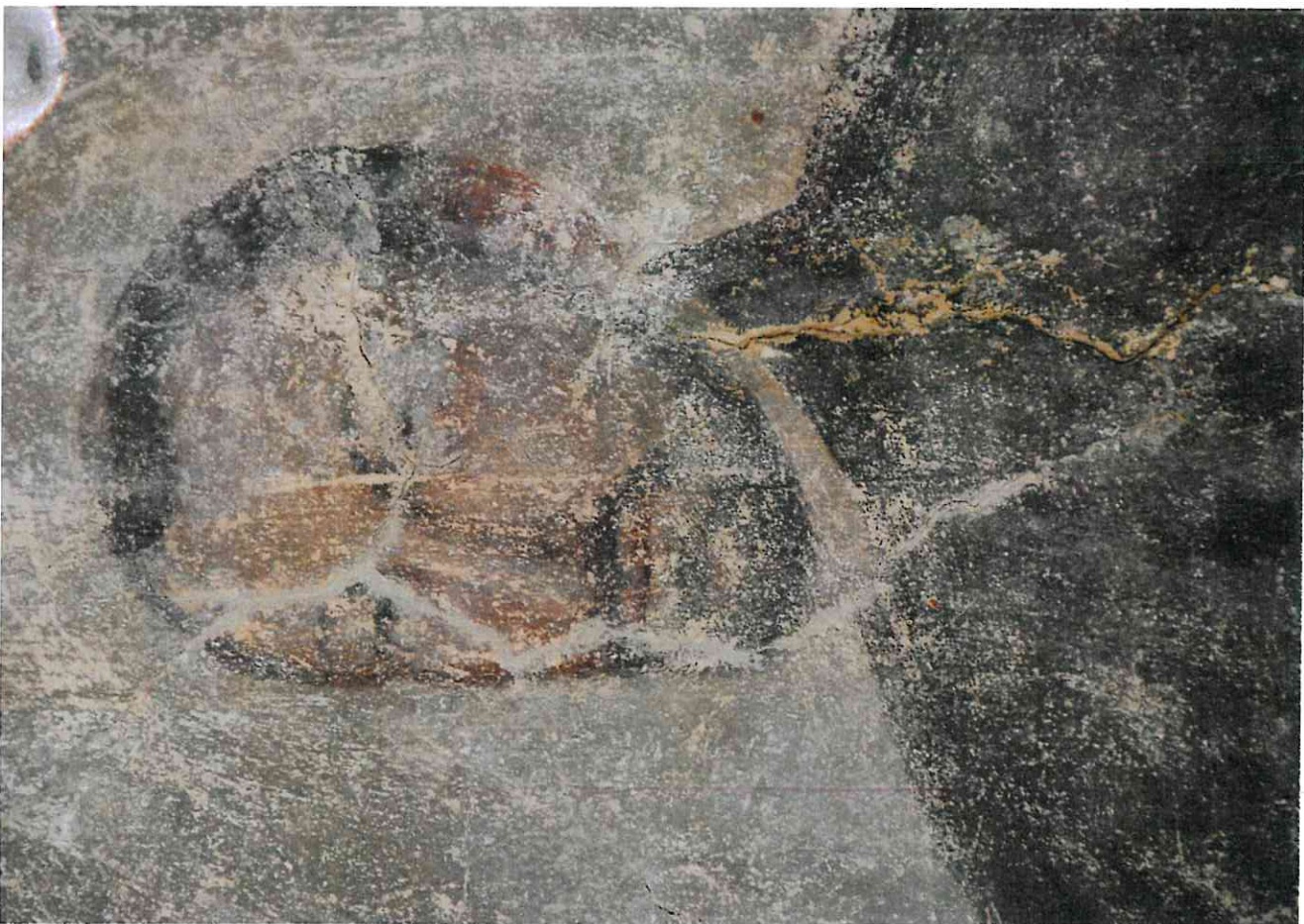
30

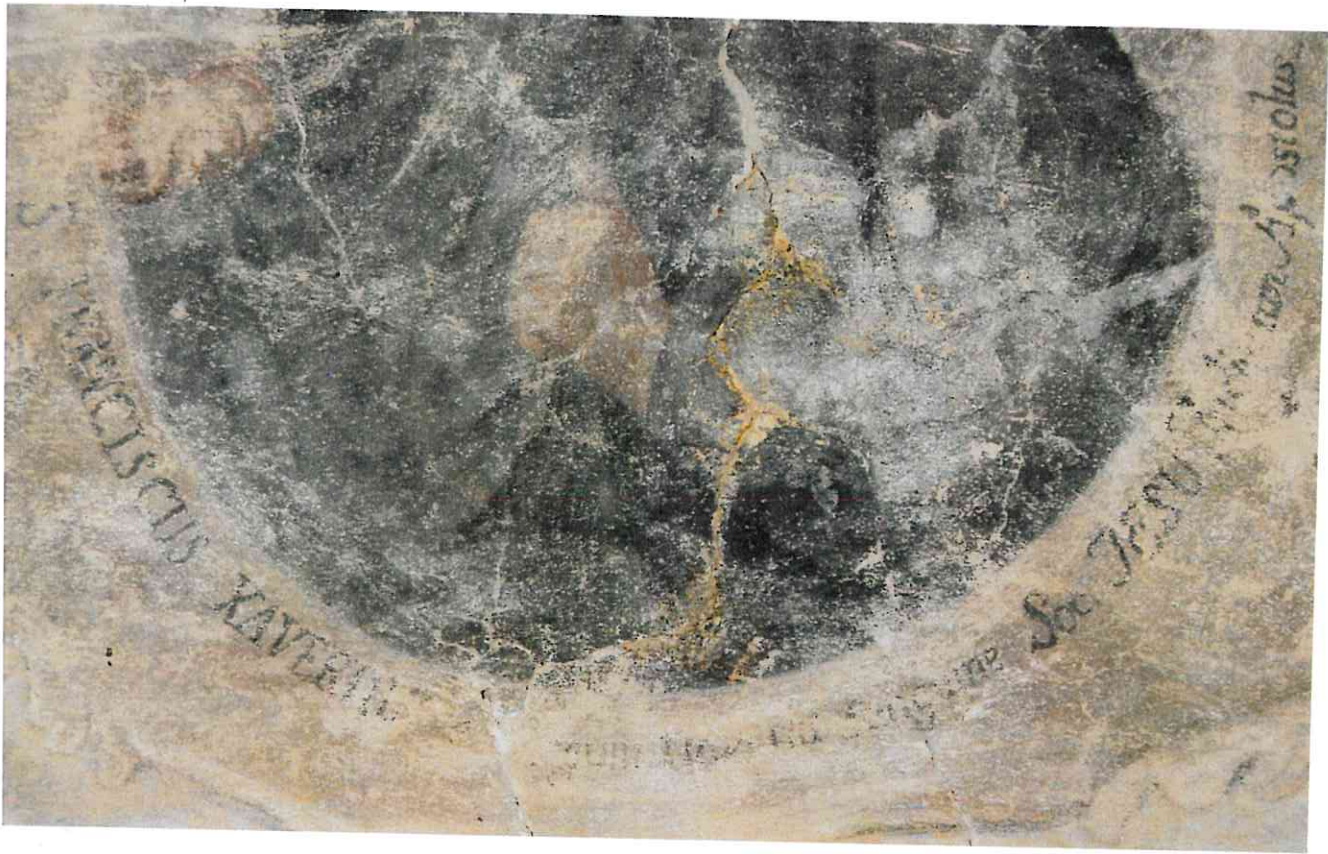
31

32

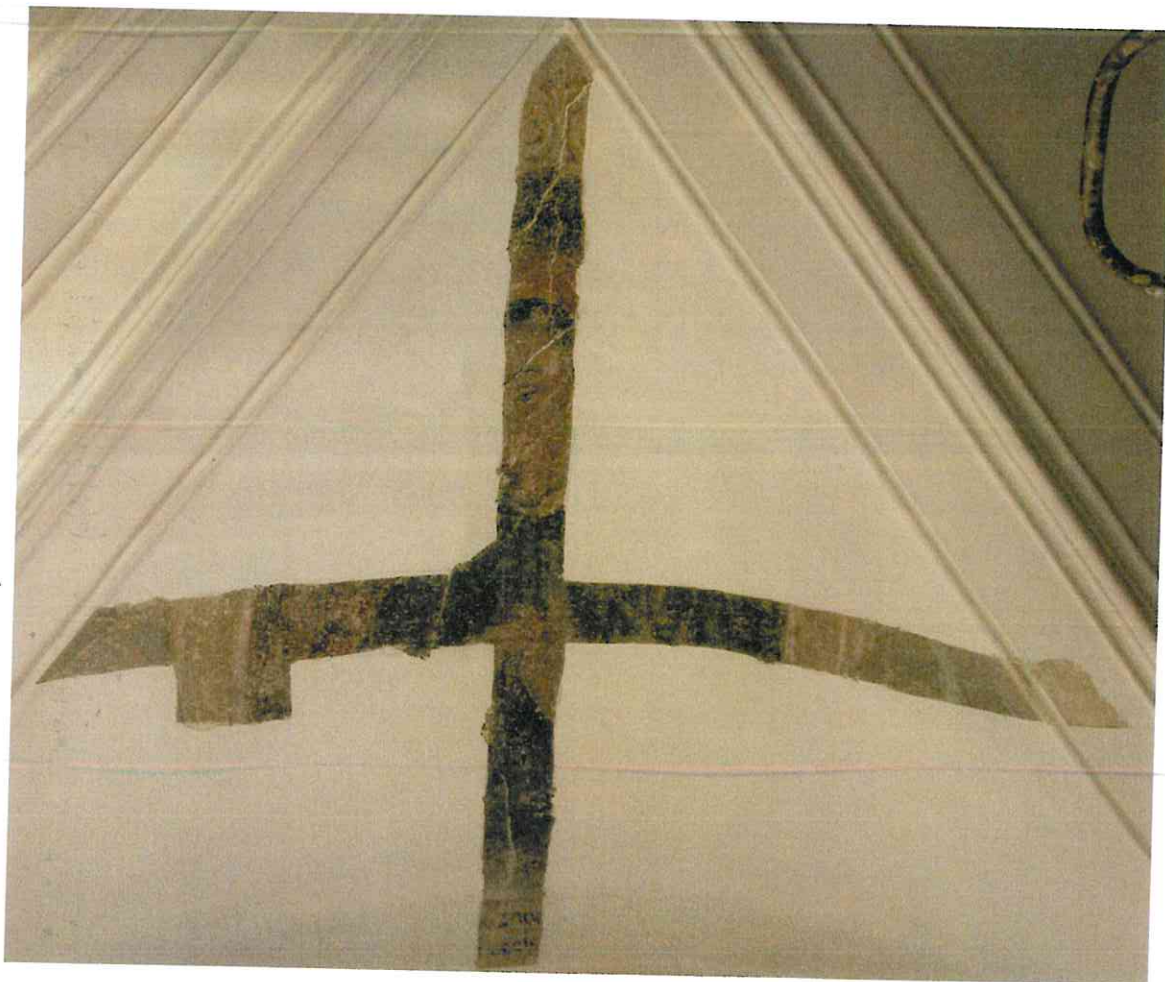

33

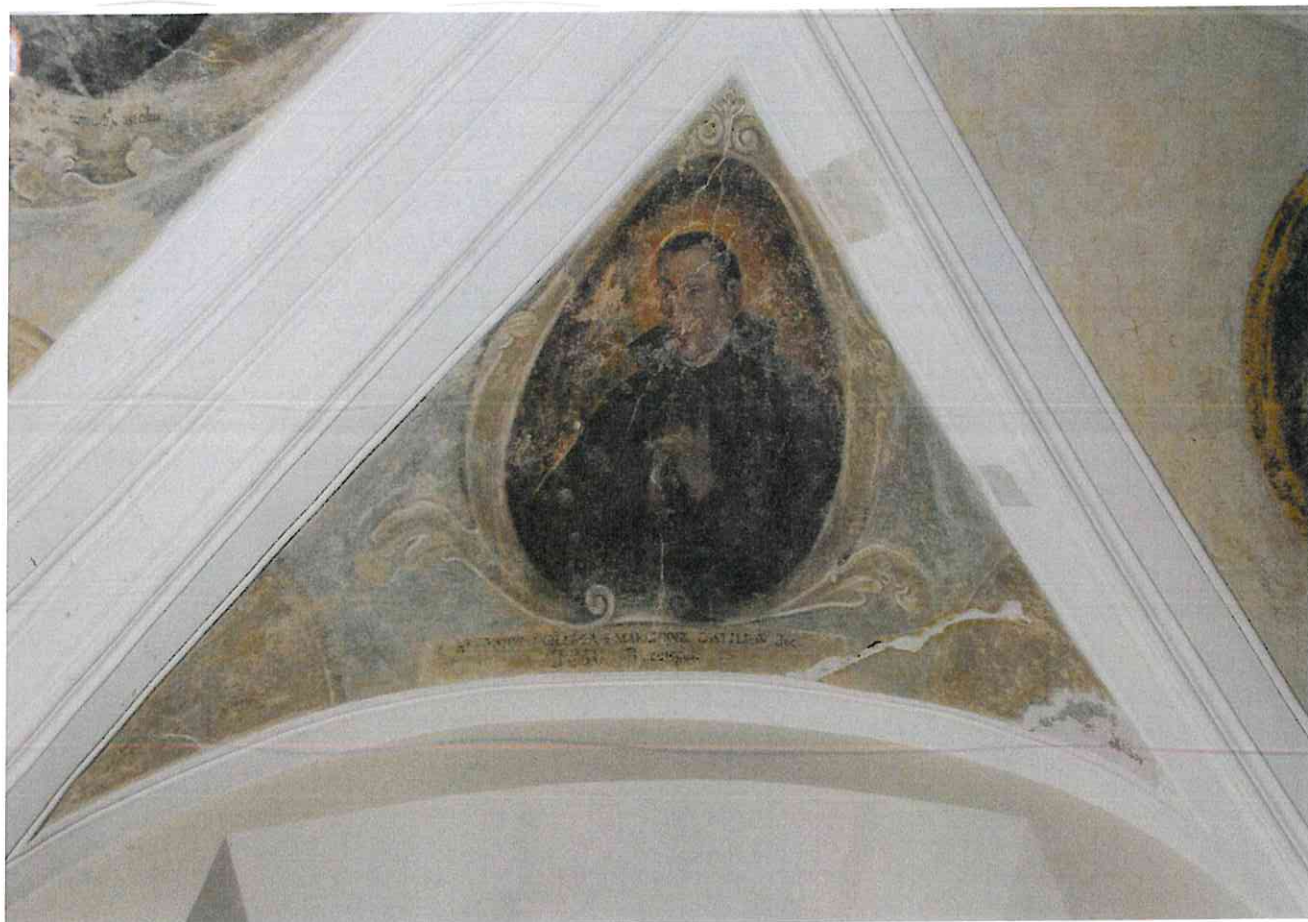
35

36

37

38

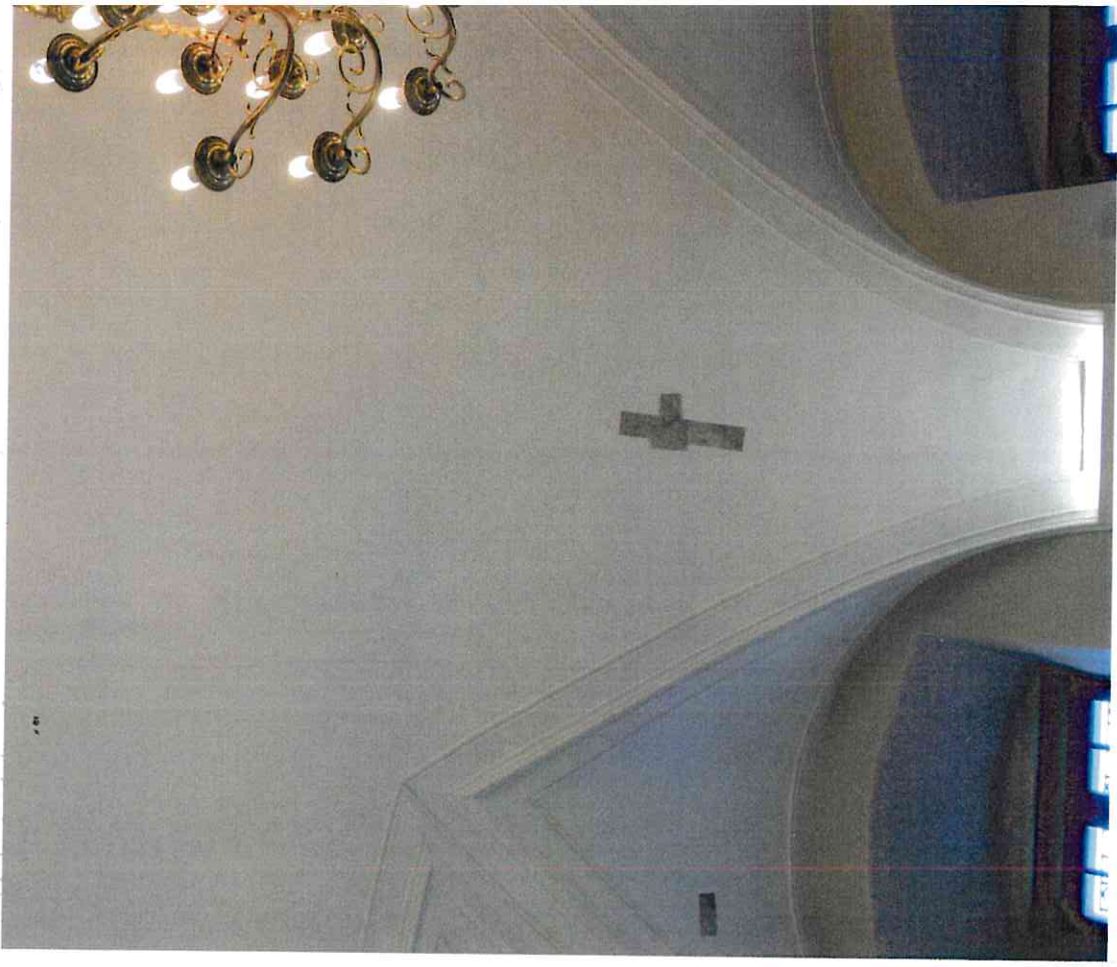

39

40

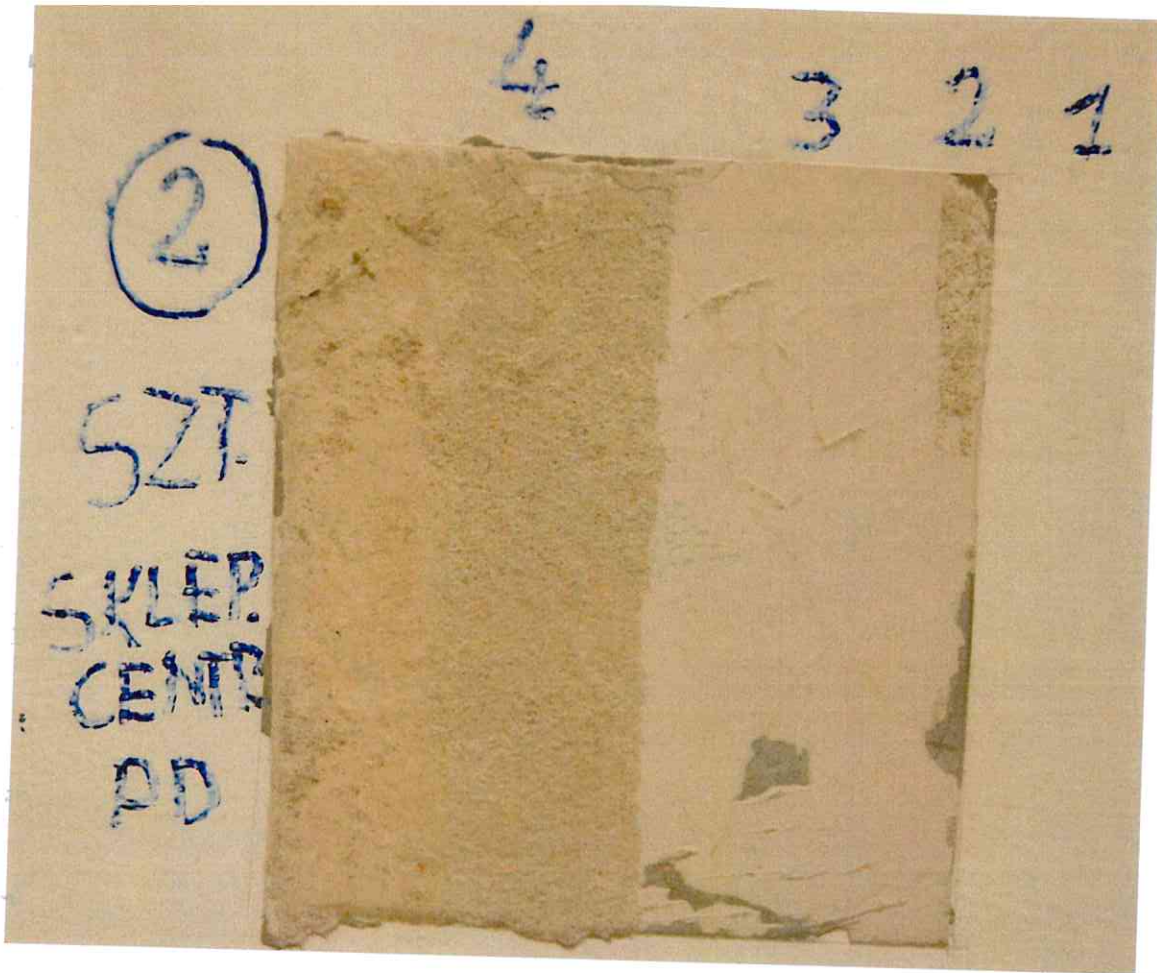

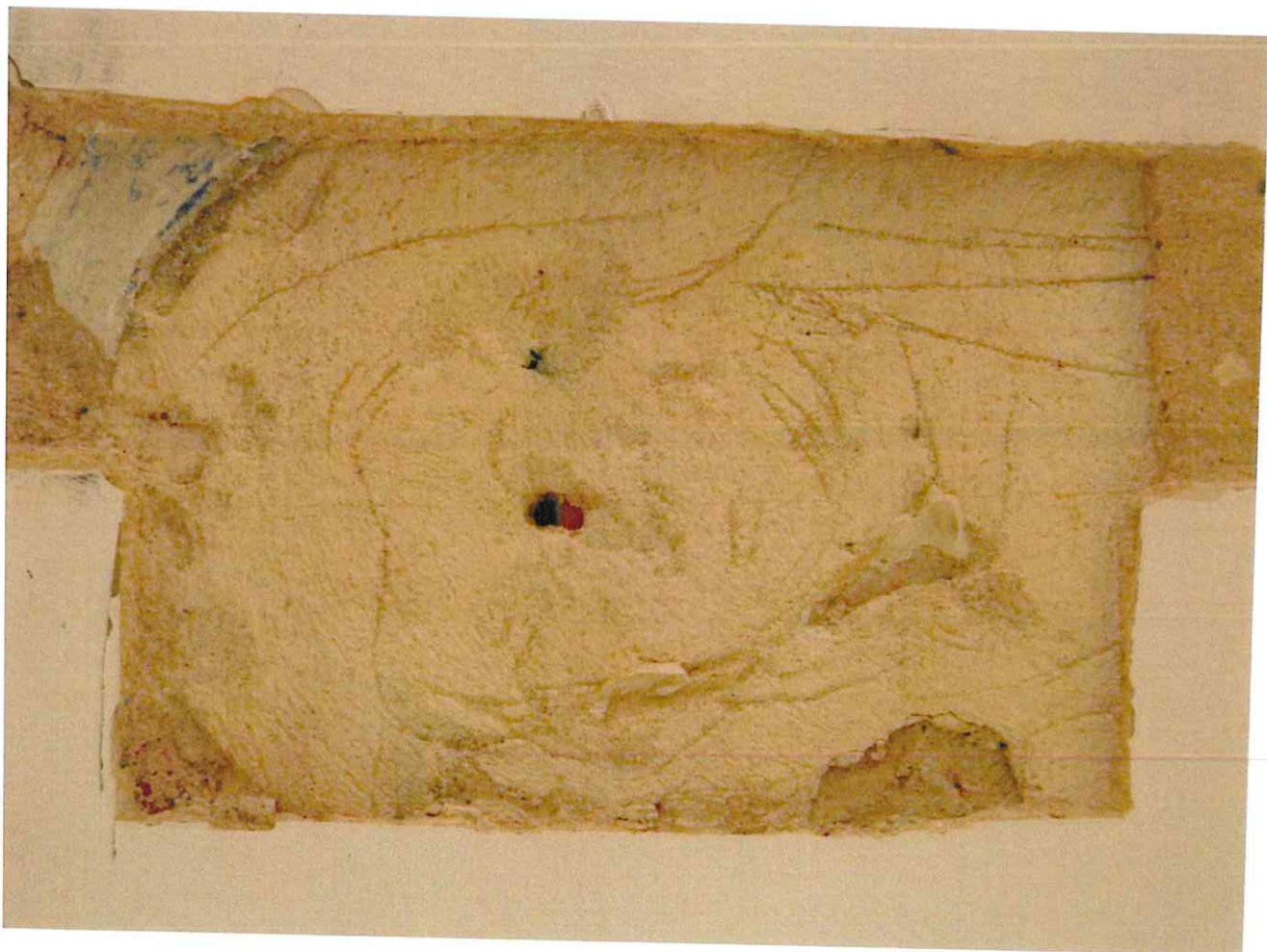
42

43

44

45

46

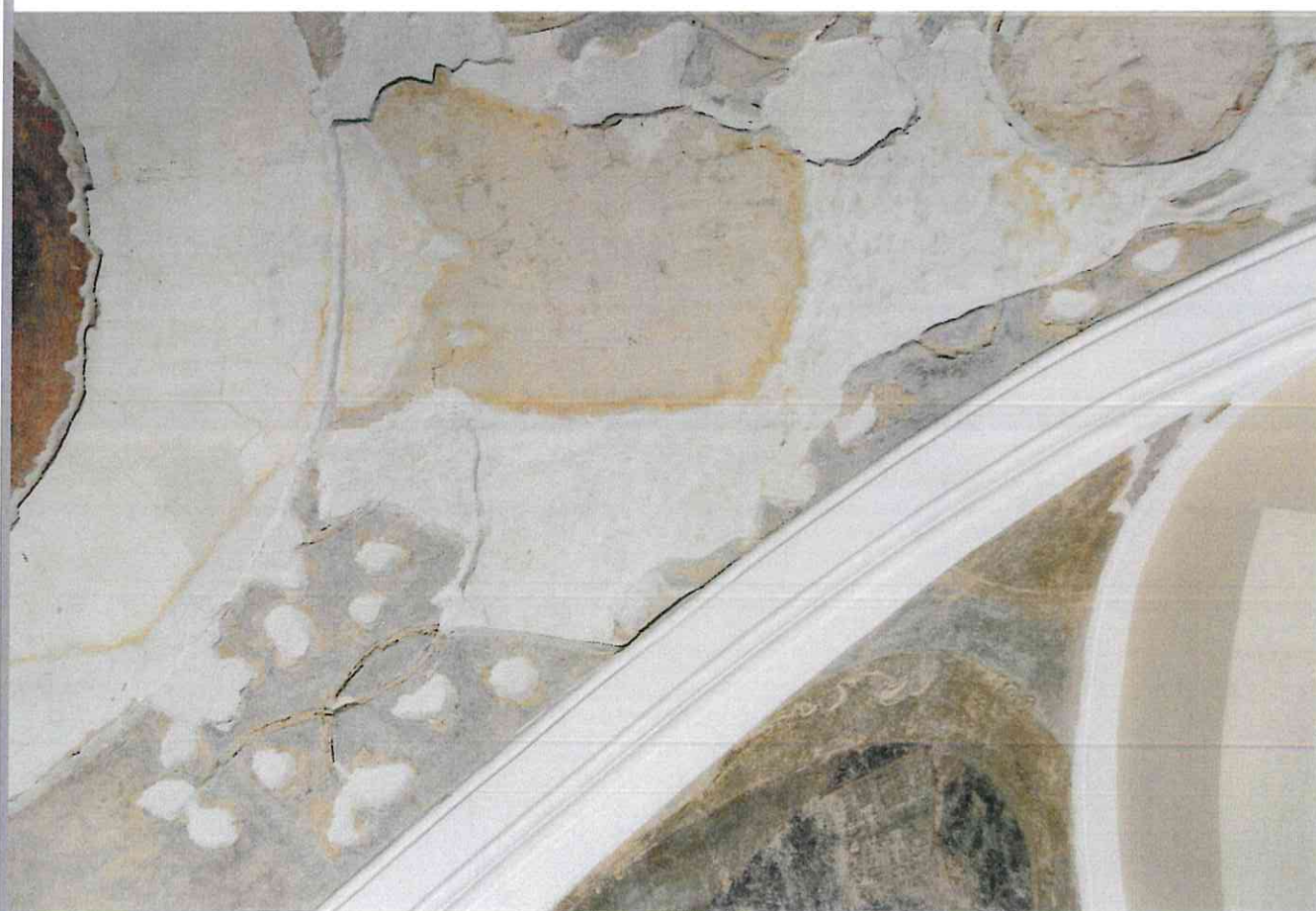
47

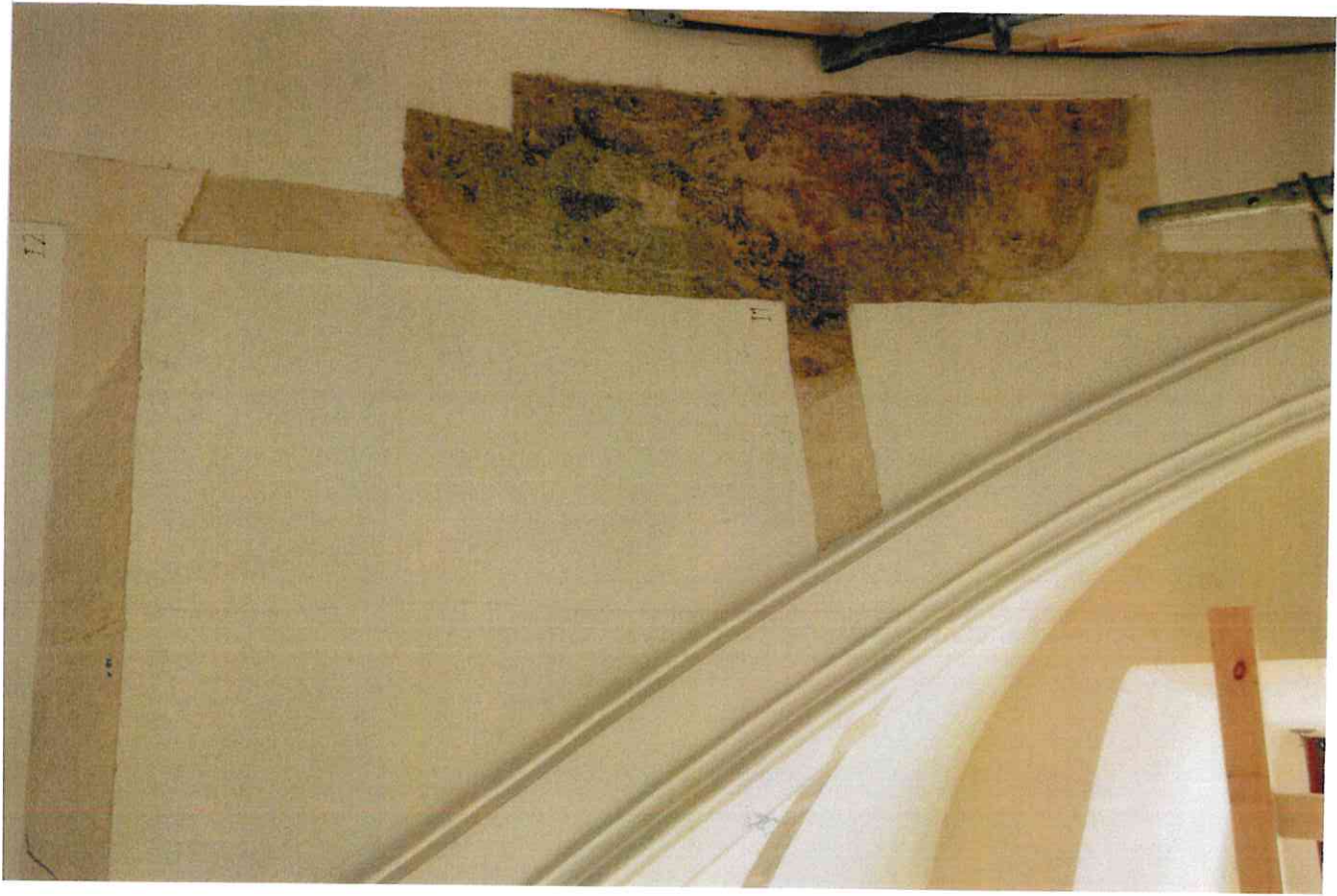
48

49

50

51

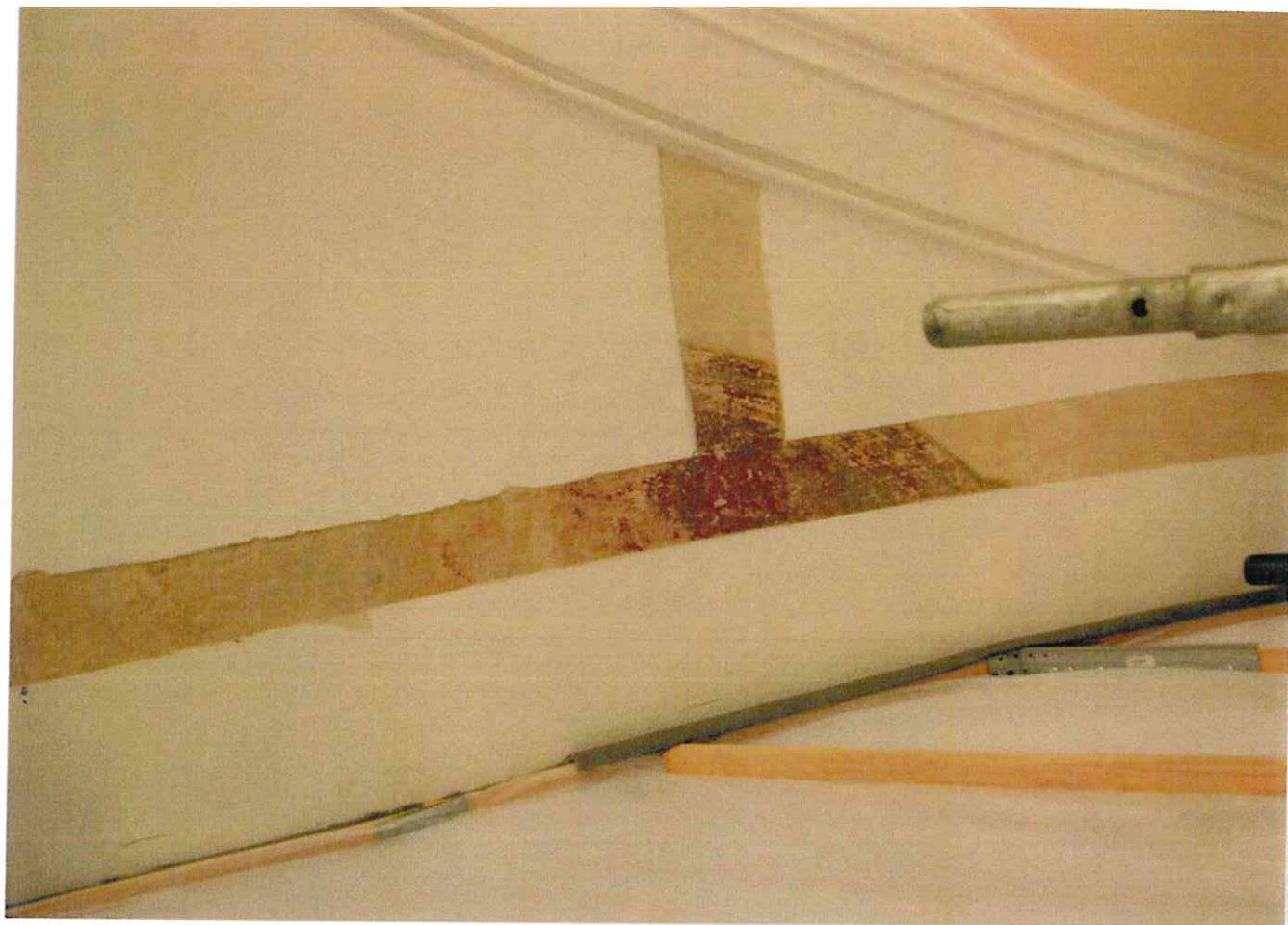
52

53

54

55

56

WYNIKI BADAŃ PRÓBEK ZAPRAW I POLICHROMII Z WIELKIEGO REFĘKTARZA DAWNEGO KOLEGIUM JEZUITÓW W POZNANIU

Badania wykonały:

mgr Dorota Sobkowiak

mgr Elżbieta Orłowska

Toruń 2018

1. Miejsca pobrania próbek

Do badań otrzymano próbki pobrane z malowideł ściennych na sklepieniu

Próbka 1: aniołek przy krawędzi południowo-zachodniej plafonu – warstwy arricciato ze śladami czarnego rysunku

Próbka 2: aniołek przy krawędzi południowo-zachodniej plafonu – warstwa intonaco z warstwą malarską, karnacja aniołka

Próbka 3: partia nieba przy krawędzi południowo-wschodniej plafonu – warstwa intonaco + warstwa malarska

Próbka 4: portret kardynała na wysklepku południowo-wschodnim – czerwona szata

Próbka 5: portret kardynała na wysklepku południowo-wschodnim – żółtobrazowa rama portretu

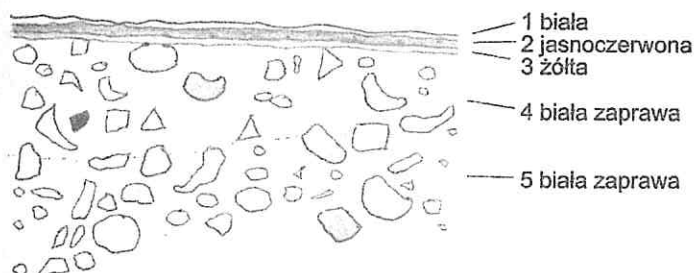
Próbka 6: sztukaterie na wysklepku południowym – tynk stanowiący podłoże sztukaterii pokryty błękitną monochromią

Próbka 7: pozostałości sztukaterii – ornament roślinny, zaprawa

2. Analiza stratygraficzna

Próbki 2, 3 i 6 zatopiono w tworzywie sztucznym i zeszlifowano w celu określenia układu stratygraficznego. Kolejność warstw przedstawiono na rysunkach.

Próbka 2

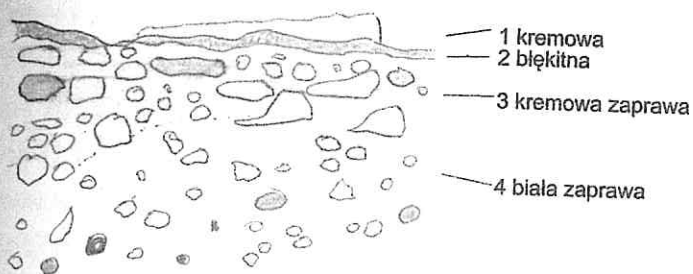
W próbce 3 na podwójnej warstwie tynku (4 i 5) leży cienka, żółta warstwa (3) silnie związana z podłożem. Na niej znajduje się warstwa jasnoczerwona (2) z widocznymi pod mikroskopem nielicznymi ziarnami błękitnego pigmentu. Powierzchnia jest przemalowana na biało (1).

Próbka 3

Próbka 3 składa się z warstwy kremowej zaprawy (3) o powierzchni pokrytej cienką warstwą błękitną (2) złożoną błękitnych okruczków pigmentu. Całość pokryto kremową warstwą (1) nierównomiernie zachowaną,

Próbka 6

W próbce 6, gruba warstwa błękitna (2) leży na podwójnej warstwie zaprawy (3 i 4). W masie warstwy widoczne są błękitne ziarna pigmentu. Na powierzchni obecna jest warstwa kremowa (1)

3. Obserwacje mikroskopowe pozostałych próbek

W próbce 1 pomiędzy okruchami zaprawy widoczne są ślady czarnej warstwy. W zagłębieniach zachowały się nieliczne czarne zgrupowania pigmentu.

W próbce 4, na tynku, na cienkiej warstwie pobiałej znajduje się ciemnoczerwona warstwa malarska.

Próbka 5 na tynku zawiera pobiałę, na której leży jasnoczerwona warstwa malarska przykryta brunatnoczerwoną.

4. Badanie pigmentów i spoiw

Z próbek wypreparowano warstwy barwne i poddano identyfikacji obecne w nich pigmenty oraz wstępnie oznaczono rodzaj spoiwa.

Wyniki badań zawarto w tabeli 1.

Tabela 1: Wyniki badań pigmentów i spoiw

Nr próbki	Nr warstwy	Barwa warstwy	Pigment	Spoiwo
1		czarna	węgiel drzewny	kazeina
2	2	jasnoczerwona	czerwień żelazowa, kreda, smalta	wapienne
	3	żółta	ugier	wapienne
3	2	błękitna	smalta	wapienne
4	1	ciemnoczerwona	czerwień żelazowa	białko
5	1	czerwonobrunatna	czerwień żelazowa	białko
	2	jasnoczerwona	czerwień żelazowa, prawdopodobnie z dodatkiem ugru	białko
6	2	błękitna	smalta, kreda	wapienne

W próbce 1 stwierdzono, że rysunek wykonano przy pomocy węgla drzewnego. Nie jest on silnie związany z podłożem. Wykryta w nim kazeina może pochodzić z zaprawy.

Malowidło na plafonie prawdopodobnie stanowi fresk. Warstwy malarskie spoczywają bezpośrednio na zaprawie, z którą są dobrze związane. W próbce 2 z karnacji jest to warstwa żółta (podmalowanie?), pokryta jasnoczerwoną; w próbce 3 z nieba – smalta. Na powierzchni malowidła widoczna jest twarda, szarawa warstwa. Jest to węglan wapnia, lekko zanieczyszczony, powstały wskutek karboksylacji spoiwa wapiennego.

Portret kardynała wraz z ramką sporządzono w technice temperowej (prawdopodobnie tempera jajo- wa). Warstwy malarskie leżą na cienkiej warstwie pobiałej. W próbce 5 z ramy, pod warstwą czerwono- brunatną znajduje się cienka warstwa jasnoczerwona o ciepłym odcieniu. W obu warstwach stwierdzo- no obecność pigmentów żelazowych i substancji białkowych.

Warstwa błękitna próbki 6 ze sztukaterii, zawiera smaltę z dużą ilością kredy, wchodzącej w skład spoi- wa wapiennego. W 2M HCl warstwa rozpuszcza się w znacznym stopniu z burzliwym wydzielaniem pęcherzyków CO₂, pozostają błękitne, ostrokrawędziste ziarna pigmentu o różnej wielkości.

W żadnej z próbek nie wykryto bieli ołowianej ani cynkowej.

5. Chemiczne badanie składu zapraw

5.1. Metodyka badań

Analizę zapraw wykonano metodą wytrawiania w roztworze kwasu solnego. Po zakończeniu reakcji oddzielono i ilościowo oznaczono część nierozpuszczalną w kwasie oraz określono masę frakcji przechodzącej przez sito o boku oczka 0,1 mm. Wypełniacz zapraw poddano badaniom w świetle odbitym mikroskopu stereoskopowego.

5.2. Wyniki badań

Badania wykonano dla próbek 1, 2, 3, 6, 7. Próbki 2 i 3 to dwuwarstwowe tynki, rozdzielono je na poszczególne warstwy i wykonano analizy dla każdej z nich oddzielnie.

Opis makroskopowy zapraw, przebieg reakcji z HCl, stan materiału po zakończeniu reakcji przedstawia tabela 2, przybliżony, masowy skład zapraw podano w tabeli 3.

Tabela 2. Opis makroskopowy próbek zapraw

numer próbki	opis makroskopowy	reakcja z 2M HCl		nasiąkliwość w wodzie w %
		intensywność	stan zaprawy	
1	zaprawa barwy białej, krucha, słaba	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się	16,0
2s	okruchy jasnobieżowej zaprawy	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się	*
2w	zaprawa barwy jasnokremowej, dość mocna, z polichromią	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się	15,4
3s	zaprawa barwy kremowej, krucha	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się	17,0
3w	zaprawa barwy kremowej, grubości 3 mm, dość mocna, z polichromią	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się	13,0
6	spodnia zaprawa barwy białej, krucha	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się	16,5
7	zaprawa barwy białej, dość mocna	bardzo intensywna z wydzieleniem CO ₂	rozpadła się częściowo	15,0

* nie oznaczono ze względu na niewielką masę próbki

Tabela 3: Analiza składu masowego zapraw

nr próbki	spoiwo	% ilość części nierozpuszczalnych w HCl			% ilość węglanów	stosunek spoiwa do wypełniacza	główny składnik wypełniacza	inne składniki
		razem	w tym					
			frakcja pelitowa	kruszywo kwarcowe				
1	wapienne	70,0	5,5	64,5	30,0*	~1:2,5	kwarc o różnej wielkości ziaren, słabo obtoczony	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, włókna roślinne
2s	wapienne	61,0	8,0	53,0	39,0	1:1,5	kwarc o różnej wielkości ziaren, słabo obtoczony	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, okruszki ceramiczne, włókna roślinne
2w	wapienne	62,5	8,0	54,5	37,5	1:1,5	kwarc z przewagą drobnoziarnistego, średnio obtoczony	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, okruszki ceramiczne, włókna roślinne
3s	wapienne	64,0	8,5	55,5	36,0	1:2	kwarc o różnej wielkości ziaren, słabo obtoczony	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, okruszki ceramiczne, węgiel drzewny
3w	wapienne	65,5	7,5	58,0	34,5	1:2	kwarc o różnej wielkości ziaren z przewagą średnioziarnistego, słabo obtoczony	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, okruszki ceramiczne, macerał roślinny
6	wapienne	62,5	7,0	55,5	37,5	1:1,7	kwarc o różnej wielkości ziaren i różnym stopniu obtoczenia	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, okruszki ceramiczne, włókna roślinne, białe okruszki krzemianowe
7	wapienne	64,5	5,5	59,0	35,5	1:1,8	kwarc o różnej wielkości ziaren i różnym stopniu obtoczenia	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, okruszki ceramiczne, włókna roślinne, białe okruszki krzemianowe

* ilość węglanów łącznie: spoiwo węglanowe + kruszywo wapienne

Badane zaprawy wykonano na spoiwie wapiennym z kruszywem z kopalnego piasku (kwarc z minerałami-produktami wietrzenia skalnego), wyselekcjonowanym jedynie w warstwach wierzchnich. W wypełniaczu występuje również rozdrobniona ceramika, w większości zapraw stwierdzono pod mikroskopem obecność włókien roślinnych (zapewne dodanych do wapna).

Próbka 1 odróżnia się od pozostałych obecnością niewielkiej ilości kruszywa wapiennego i brakiem okruszków ceramicznych. Zaprawa jest bardzo krucha, rozpada się pod lekkim naciskiem, o proporcji 1 : 2,3 i wysokiej nasiąkliwości: 16%.

Dwuwarstwowa próbka 2 składa się z dość podobnych składem zapraw, choć kruszywo warstwy wierzchniej jest wyselekcjonowane, a obecna kazeina wpływa na pogłębienie barwy oraz na wzmocnienie wierzchniej, polichromowanej warstwy. Masowa proporcja spoiwa do wypełniacza wynosi dla obu warstw około 1 : 1,5, wodochłonność zapraw około 15%.

Próbka 3, również dwuwarstwowa złożona podobnie jak próbka 2 ze spodniej, kruchej warstwy i wierzchniej, grubości ok. 3 mm, mocnej, z wyselekcjonowanym kruszywem. Zapewne spoiwo warstw malarskich wpłynęło na wzmocnienie powierzchniowej warstwy tynku. Stosunek spoiwa do wypełniacza w obu warstwach wynosi 1 : 2, wodochłonność spodniej warstwy wynosi 17%, wierzchniej (prze-syconej) jest niższa, określono ją na 13%.

Próbki 6 i 7 to zbliżone w proporcji i składzie zaprawy, w obu występuje naturalny dodatek minerałów zawierających krzemiany (w próbce 7 większy), wpływający na wiązanie i zwiększoną twardość zapraw.

Toruń 2018.11.13

PKZLAB S.C.
Elżbieta Orłowska
Dorota Sobkowiak
87-100 Toruń, ul. Mickiewicza 49a/4
NIP 9562316316

